

SAİT FAİK
ABASIYANIK
Alemdağ'da Var Bir Yılan

Genel Yayın: 2641

Sait Faik Abasıyanık 18 Kasım 1906'da Adapazarı'nda dünyaya geldi. İlköğrenimini Rehber-i Terakki Okulu'nda tamamladıktan sonra, 1925'te İstanbul Erkek Lisesi'ne yazıldı. Aldığı disiplin cezası nedeniyle ortaöğrenimini Bursa Erkek Lisesi'nde tamamlamak zorunda kaldı (1928). Bir süre İstanbul Darülfünunu'nda (Üniversitesi) Türkoloji okudu (1928). Babası Mehmet Faik Bey'in isteğiyle iktisat öğrenimi için İsviçre'ye gitti. Lozan'dan kısa süre içinde ayrılarak Fransa'nın Grenoble şehrine geçti ve 1931-1935 yılları arasında Fransa'da kaldı. İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı. Babasının ısrarıyla açtıkları toptancı tahıl dükkânını işletmeye başladı, fakat başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardından sadece yazı yazarak geçinmeye karar verdi.

Babasını 1939'da kaybetti ve annesi Makbule Hanım'la birlikte Burgazada'daki evlerinde yaşamaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar *Haber* gazetesinde adliye muhabirliği yaptı (1942). "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı" Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi (1953). 11 Mayıs 1954 tarihinde uzun süredir mücadele ettiği siroz hastalığına yenik düşerek hayatını kaybetti. Annesinin ölümünün ardından (1963) Burgazada'daki evleri "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964). Vasiyeti gereğince kitap teliflerinden elde edilen gelirler Darüşşafaka Cemiyeti'ne kaldı. 1955 yılında yazarın annesi tarafından başlatılan "Sait Faik Hikâye Armağanı" sürmektedir.

Eserleri

Öykü: *Semaver* (1936, Remzi Kitabevi), *Sarnıç* (1939, Çığır Kitabevi), *Şahmerdan* (1940, Çığır Kitabevi), *Lüzumsuz Adam* (1948, Varlık Yayınları), *Mahalle Kahvesi* (1950, Varlık Yayınları), *Havada Bulut* (1951, Varlık Yayınları), *Kumpanya* (1951, Varlık Yayınları), *Havuz Başı* (1952, Varlık Yayınları), *Son Kuşlar* (1952, Varlık Yayınları), *Alemdağ'da Var Bir Yılan* (1954, Varlık Yayınları), *Az Şekerli* (1954 -ölümünden sonra-, Varlık Yayınları).

Roman: *Medar-ı Maişet Motoru* (1944, Yokuş Kitabevi; 2. baskısı *Birtakım İnsanlar* adıyla, 1952, Varlık Yayınları), *Kayıp Aranıyor* (1953, Varlık Yayınları).

Şiir: *Şimdi Sevişme Vakti* (1953, Yenilik Yayınları).

Röportaj-Öykü: *Tüneldeki Çocuk* (1955, Varlık Yayınları), *Mahkeme Kapısı* (1956, Varlık Yayınları).

Diğer Yapıtları: *Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat* (1977, Bilgi Yayınevi), *Açık Hava Oteli* (1980, Bilgi Yayınevi), *Müthiş Bir Tren* (1981, Bilgi Yayınevi), *Sevgiliye Mektup* (1987, Bilgi Yayınevi).

Çeviri: *Georges Simenon'dan Yaşamak Hırsı* (1954 -ölümünden sonra-, İstanbul Yayınları)

Darüşşafaka: Eğitimde Fırsat Eşitliği...

Edebiyatımızın büyük öykücüsü Sait Faik Abasıyanık'ın eserlerinin yasal temsilcisi Darüşşafaka Cemiyeti, 1863 yılından bu yana yardım-sever vatandaşlarımızın bağışlarıyla, babası veya annesi hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocuklarımıza uluslararası standartlarda eğitim fırsatı sunuyor. Dokuz yaşında ailelerinden emanet alınan çocuklarımızın düşünen, araştıran, sorgulayan, özgüvenli, topluma karşı sorumlu, aydın bireyler olarak hayata atılmalarını sağlıyor. Bugün ülkemizin dört bir yanından sınavla seçilen 1.000'e yakın öğrenci, İstanbul Maslak'taki Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda, dördüncü sınıftan liseyi bitirinceye kadar tam burslu ve yatılı okuyor. Öğrencilerin eğitim hayatları boyunca giyim, barınma, yemek, kırtasiye, sağlık gibi tüm ihtiyaçları Cemiyet tarafından karşılanıyor.

1863 yılında Yusuf Ziya Paşa, Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Sakızlı Ahmet Esat Paşa ve Ali Naki Efendi tarafından kurulan Darüşşafaka Cemiyeti'nin başlangıçtaki amacı, Kapalıçarşı'daki esnaf gençlerin eğitimine kaynak sağlamaktı. Beyazıt'taki eski Valide Mektebi'nin onarımını üstlenen Cemiyet, pek çok aydının burada gönüllü öğretmenlik yapmasını sağladı. 1868'e gelindiğindeyse Cemiyet, İstanbul Fatih'te okul inşasına başladı; 29 Haziran 1873'te "Darüşşafakat'ül İslamiye" adıyla kapılarını parasız, yatılı ve özel statülü olarak açtı ve o günlerden bugüne "eğitimde fırsat eşitliği" misyonuyla varlığını daha da güçlendirerek sürdürüyor.

Darüşşafaka ve Sait Faik: Darüşşafaka'nın misyonuna gönül verenlerden biri de Sait Faik'tir. Vefatından bir yıl önce, Fatih'te bulunan Darüşşafaka Lisesi'nin düzenlediği bir edebiyat matinesine katılan ve ardından okulu dolaşan usta yazar, gördüklerinden o kadar etkilenir ki, annesi Makbule Abasıyanık'a kitaplarının telif hakkını ve ınal varlıklarını Darüşşafaka'ya bağışlamayı önerir. Annesi de bu arzuya uyarak yazarın vefatından sonra, 8 Kasım 1954 tarihinde düzenlediği vasiyetnameyle kitaplarının telif haklarını ve bazı gayrimenkulleri Cemiyet'e bırakır. 1964'te kendisine intikal eden bu vasiyetnameye titizlikle sahip çıkan Darüşşafaka, yazarın pek çok öyküsünü kaleme aldığı evini "müze" olarak korumaya aldı ve ölüm yıldönümü olan 11 Mayıs'ta o yıl içinde yazılmış en iyi öyküye "Sait Faik Hikâye Armağanı"nı vermeye başladı. 1955 yılından bu yana verilen armağan, edebiyatımızın "en uzun soluklu öykü yarışması" unvanını elinde bulunduruyor. Armağan, 2012 yılından itibaren Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları iş birliğiyle veriliyor.

Ayrıntılı bilgi için: www.darussafaka.org

MODERN TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ
SAİT FAİK ABASIYANIK
ALEMDAĞ'DA VAR BİR YILAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2012
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
RÜKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
ASLI YALKUT
ADİL İZCİ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1.-III. BASIM: VARLIK YAYINEVİ, 1954-1965
IV.-XV. BASIM: BİLGİ YAYINEVİ, 1970-2001
XVI.-XXVIII. BASIM: YKY, 2002-2010

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
I. BASIM: EKİM 2012, İSTANBUL
XV. BASIM: EKİM 2020, İSTANBUL
MODERN TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ: I. BASIM: NİSAN 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-402-0

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
Zafer Mah. 147. Sok. 9-13A
Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

MODERN TÜRK
EDEBİYATI KLASİKLERİ | 8

Öykü

SAİT FAİK
ABASIYANIK
*Alemdağ'da Var
Bir Yılan*

İçindekiler

Öyle Bir Hikâye.....	1
Yalnızlığın Yarattığı İnsan.....	13
Alemdağ'da Var Bir Yılan.....	23
Panco'nun Rüyası.....	29
Melâhat Heykeli.....	35
Yani Usta.....	41
İki Kişiyeye Bir Hikâye.....	45
Rıza Milyon-er.....	55
Sarmaşıklı Ev.....	65
Eftalikus'un Kahvesi.....	73
Hişt, Hişt!.....	79
Dülger Balığının Ölümü.....	83
Kafa ve Şişe.....	89
Çarşıya İnemem.....	95
Dolapdere.....	103
Bir Hastalık.....	107
Yılan Uykusu.....	115
Sait Faik Realitesi / Fikret Ürgüp.....	121

Bu edisyon, Varlık Yayınları tarafından 1954 ve 1957 yıllarında yayımlanan birinci ve ikinci baskılar ile YKY'nin 2010'daki 28. (son) baskısı karşılaştırılarak hazırlanmıştır. Farklı dillerden aktarılan sözcüklerle ilgili bir sözlük çalışması yapılmış, gerekli görülen sözcüklere dipnotlama yöntemiyle kitapta yer verilmiştir. Rumca sözcüklerin Türkçe karşılıkları için Ari Çokona'ya başvurulmuştur.

Varlık Yayınları tarafından 1954 yılında yapılan ilk baskıda kitabın adı “Alemdağında Var Bir Yılan”dır. Sait Faik bu duruma çok sinirlenir, çünkü onun teslim ettiği dosyanın kapağında “Alemdağ'da Var Bir Yılan” yazıyordu. Bu yanlışın yayınevine ait olduğunu söyleyip Leylâ Erbil'e dert yanar. Kitabın adı ikinci baskıda düzeltilmiştir (Aktaran Leylâ Erbil).

Editörün notu

Öyle Bir Hikâye

Sinemadan çıktığım zaman yağmur yine başlamıştı. Ne yapacağım? Küfrettim. Ana avrat küfrettim. Canım bir yürümek istiyordu ki... Şoförün biri:

— Atikali, Atikali! diye bağırdı.

Gider miyim Atikali'ye gecenin bu saatinde, giderim. Atladım şoförün yanına. Dere tepe düz gittik. Otomobilin buğulu, damlalı camlarında kırmızı, sarı, yeşil, türlü ışıklar görerek, bir renk dalgası içinde Atikali'ye vardık.

Şişli'de Bomonti durağından yüz adım yürüsem evime varır, iki yorganlı yatağımın çukuruna büzülür, dostum Panco'yu düşünürüm. Şimdilik başka kimsem yok. İstanbul adalarının birinde hasta anam yatar döşeginde. Kara köpeğim de karyolasının altında onu ve beni bekler. Panco, Çilek isimli bir sokakta oturur. Futbol oyunları görür rüyasında. Yahut da yine rüyasında pişpirik oynar. Ben gece yarısından sonra yağmurlu bir havada Atikali'deyim. Sözüüm ona bir bulvar üstündeyim. Yürüyorum. Yağmur yağıyor da yağıyor. Evet, yağmurun, yalnızlığın, Atikali'nin hakkı var: Uzaklaştıkça anamı, Panco'yu, köpeğim Arap'ı daha çok özliyorum.

Üçü de uykudadır. Annem horluyor, Arap uyanmış, sokağa kulak veriyor, Panko rüya da görmüyor, demincek attım.

Ben, iki insan ve bir hayvan düşünerek yağmurun altında, Atikali'nin bilmediğim sokaklarına sapıyorum. Bekçi düdükleri geliyor. Bir evden deli gibi birisi fırlıyor. Üstüme çullanıyor.

— Dostumu öldürdüm abi, diyor, sakla beni.

Paltomun cebini gösteriyorum. Dikişlerinden yağmur girmiş, sabahki yediğim simidin susamları kokan cebimi. Girip kayboluyor.

— İsmi ne senin? diye sesleniyorum cebime.

— Hidayet.

— Neden öldürdün, Hidayet?

— Seviyordum be abi!

— Nasıl seviyordun, Hidayet?

— Deli gibi be abi! Gün onunla ağarıyordu. Ben susamhelve satarım abi gündüzleri. Cebin de mis gibi simit kokuyor abi. Gün onunla ağarır, onunla kararır. Bir dakkam yoktu onu düşünmediğim. Abi, rüyada gibi yaşadım. Her laf gelir gider ona dayanırdı. İnsanlar bana bir laf söylerdi. O ne cevap verebilir, diye düşünürdüm. Bir şey alacak olsam o alır mıydı acaba, derdim. Bir şey yesem içime sinmezdi. Biri yol sorsa o gösterir miydi diye kafama sormayınca ve içimde o, yol göstermeyince aptal aptal bakardım. Bir güzel şey görsem ona göstermezsem, gösteremediğim için zevk alamazdım güzel şeyden.

— İsmi neydi?

— Pakize.

— Sonra Hidayet?

— Sonra abi... Hava kararırdı. Susamhelvalarını kahveye bırakır, iki bardak şarap içmeye koşardım. Afyon mu katardı pezevenk meyhaneci nedir, içer içmez Pakize karşıma dikiliverirdi capcanlı, ısıcacak.

— Sahiden mi?

— Yok be yalancıkta, hülyadan be abi! Artık konuşur dururdum abi.

— Sus, gelen var, Hidayet.

Hidayet paltomun cebinde bir susam tanesi gibi büzülürdü.

Yağmur dinmişti. Ortalık bir parça ağarmış gibiydi. Hidayet cebimden seslendi:

— Anlatayım mı ötesini abi?

— Anlatma, yeter bu kadarı.

— Peki abi, sustum. Nasıl istersen abi. Ama anlat beni Panco'ya e mi?

— Anlatırım Hidayet.

— Ama ötesi daha kıyak abi.

— Ötesini ben uydururum Hidayet. Sen çık cebimden. Palto da ıslandı. İkinizi birden kaldıramıyorum, yorulдум.

— Peki abi.

Cebimdeki susam pire oldu. Fatih Camii avlusunun çitlembik ağacının dibine doğru fırladı gitti. Karanlıkta bir kıvılcım, kara bir kıvılcım gibi pırıldadı.

Bir oh çektim. Rahatlamıştım. Keyiflenmiştim. Panco'ya domuzuna bir hikâye anlatacaktım: Hidayet Pakize'nin ta kalbine bir vuruşta kocaman bir çivi saplamıştı. Başka çaresi yoktu. Susamhelvaları yiyen çocuklar, kadınlar Hidayet'ten bu hikâyeyi beklemezlerdi. Susamhelvası karın doyurmazdı. Pakize susamhelvacıya da varamam a, demişti. Seviyormuş...

Sevgi karın doyurur mu? Hidayet o akşam süslenmiş, Taksim'e çıkmıştı. On sekiz lira otuz yedi kuruş parası vardı. Bir meyhaneye girdi içti de içti. İçtikçe Hidayet'e koydu. Artık minareye baktığı zaman minarenin aleminin göğe doğru yükselişini Pakize ile bir bulutsuz ay mehtaplı gecede seyretmeyecekti, demek. Hırkaişerif'e bu yol mu gider diye bir kadıncağız sorduğu zaman Hidayet kafasının içinde, sarı yün kazağı altında kaybolmuş Pakize'ye aynı suali sorup da, "Bu yol mu gider, öteki mi, ben ne bileyim Fatma Hanım!" derse, o da kadıncağızın şaşırmış yüzüne gülümseyerek aynı şeyleri söyleyemeyecekti, ha.

Başını tüyler gibi, kediler gibi, temiz tülbentler ve mendiller gibi kokan Pakize'nin dizlerine hiç mi hiç koymayacaktı.

Ulan bu çiviye de kim koymuştu cebine. O piç Abdullah yok mu? O canım çocuk. O çilli, esmer yüzlü, badik burunlu, Karakaplan kulübü santrhafi* canım oğlan Abdullah. O koymuş olacaktı çiviye. Yarım sine-ma bileti, yarım stadyum bileti, diş fırçası, ingilizanah-tarı, bozuk yale kilidi, ispermeçet** mumu, çiklet, kurtlu kiraz, sabun, karpuz kavun çekirdeği, soğan, sarmısak koyan piç kurusu çiviye ne bok yemeye kor. Kocaman temel enserisi***. Pırıl pırıl da. Bız gibi de ince... Panko'ya hazırda hikâye.

— Ne arıyorsun buralarda gece yarısı hemşerim sen?

— Bir arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Ordan dönüyorum. Geç kalmışım.

* Orta saha oyuncusu.

** Başından çıkarılan beyaz madde ile mum yapılan bir balina türü.

*** Büyük çivi.

— Nerde oturuyorsun?

— Şişli’de.

Üstümü aradılar. Kaleminden başka 67 lira 30 kuruş param var. Bir hikâye müsveddesi, Panco’nun bir resmi, bir kalem daha.

— Nüfus kâğıdın yok mu yanında?

— Yok!

— Ne iş yaparsın?

— Yazı yazarım.

— Ne yazısı, kâtip misin?

— Kâtibim.

— Kimin yanında?

— Kocaeli, İkbal Ambarı’nda.

Nereden aklıma geldi de birdenbire söyleyiverdim Kocaeli İkbal Ambarı’nı.

— Hadi bakalım. Tabana kuvvet. Dolaşma gece vakti, ihtiyar halinde.

Fatih Parkı’nın kenarından yürüyorum, Panco. Adamın biri oturmuş ıslak yere. Bacaklarını dimdik dikmiş. Kafasını parkın sınır demirlerine dayamış.

— Yaşasın demokrasi, yaşasın millet, yaşasın cumhuriyet! diye bağırıyordu.

— Yaşasın hemşerim, dedim.

— Otur yanıma, dedi.

Oturdum. Oh! Sahiden rahatmış be. Islak ıslak. Soğuk soğuk.

— Benim bir karım var hemşerim. Suratını görsen bir aylık yola kaçarsın. Bir kızım var. Allah senin gibisine nasip etsin. Evli misin? Evliysen boşa, benim kızı al. Bir gözü kör, öteki gözü Yaradana yan bakar. Bir burnu var. Enfiye mendili dayanmaz. Sümüğü kokar. Mendili kokar, kendisi kokar. Yanından geçemezsin.

Buram buram aybaşı kokar. Bir oğlum var. On dokuz yaşında, sidik kokar. Ayak kokar, cıgara kokar. Ev desen evlere şenlik apteshane kokar. Hey büyük Allahım! Şu taşlara bak. Yıkadın pırıl pırıl. Şu yeşile boyanmış demirlere bak! Katı, katı ama mis gibi boya ve yağmur kokuyor. Şu çimenler. Şu bulutlar, şu kara kara, sarı sarı, kırmızı kırmızı, sarışın sarışın, esmer esmer geçen bulutlara bak! Şu gözlerimde büyüyüp büyüyüp, yıldız yıldız açılıp, ok ok, sivri sivri kapanan fenerlere bak! Şu baştan aşağıya yıkanmış daireye bak! Soğukmuş, yağmurmüş. Vız gelir. Tertemiz, kokusuz, ışık ve su içinde, bulut içinde kâinatın altında yatıyorum. Başımı demirlere dayamışım. Kışım sular içinde ne çıkar? Kâinat tepemde akıl ermez oyunlar oynuyor. Buhar su oluyor. Su çamurları, pislikleri temizliyor, çimenleri yeşil ediyor, ağaçları ağaç. Ne işim var evde? Otur sen de. Sen de gitme evine. Yatalım burda. Uyuyalım. Dur önce bir cıgara yakalım.

Şu kibritin, şu yanmam diye fısır fısır fısırdıyıp da sonradan peki emret anam yanayım, diyen şu kibritin ışığına bak. Bu olur mu arkadaş. Böyle bir el sürçmesiyle açılveren hararet, ışık, bayram gördün mü sen? Gül, sevin arkadaş. Şu ağzımızdan çıkan dumanlara bak! Nasıl uçuyorlar. Yaşıyorsun efendi. Pırıl pırıl, tane tane, ıslak ıslak. Cam cam, billur billur, fanus fanus, çeşmibülbüller gibi yaşıyorsun dostum. Dumanlarımızı, cıgaralarımızın dumanlarına bak efendi! Bu mavi şey nedir? Bu insanın içini sevinçten, keyiften parlatan şey nedir? Ne kadınla yatmak, ne şarap içmek, ne arkadaşlarla prafa* oynamak, ne tiyatro, sinema seyret-

* İskambil kâğıtlarıyla oynanan bir tür oyun.

mek... Hepsi bir yana dünyayı seyret. Al gözüm bak efendim. İşte sana kibrit alevi. İşte sana cıgara dumanı! Hadi uyuyalım hemşerim.

Ha uyumadan evvel Panco'ya anlat beni. Fatih Parkı'nın demirine dayalı uyuyan adamı, cıgarasının dumanını. Panco iyi çocuktur. Candır can. Selam söyle benden.

İyi ki şu ayakkabıları almışım. Bereket ki ayaklarım su çekmiyor. Her yanımda su içinde. Ayaklarım kaloriferli. "Cıgaramın dumanı, yoktur yarın imanı / Altından köşk yaptırdım, gümüşten merdivanı" türküsünü bağıra bağıra söyleyerek uzaklaşırken arkamdan sesleniyordu:

— Var ol! Gördün mü? Var mıymış dünya. Panco'nun arkadaşı! Faik Bey'in oğlu.

Zeyrek'teki setlerin üzerine oturdum. Önümde Vefa. Atatürk Bulvarı'nda cinler top oynuyor. Rüzgâr bir kaleden bir kaleye bulut atıyor. Yaşasın futbol maçları, diyorum. Seddin hangi tarafından ineceğimi düşünmek istiyorum. Ömrümde bir kere esrar çekmiştim Bursa'da. Yeşil Cami'nin avlusundaki sedde oturmuş Nilüfer Ovası'na şiir düzerken ne taraftan ineceğimi şaşırmıştım. Adamın biri geçerken çağırıp, ne taraftan ineceğim ağabey, diye sorunca adamcağız gözümün içine korkuyla bakmış, sonra gülümseyerek elimden tutup indirmişti. Gözlerini lise kasketinin şemsiperine* dikip:

— Yapma bir daha delikanlı, demişti. İnmesi kolay. Biri gelir indirir. Ama bir de çıkmasını şaşıırırsan iflah olmazsın sonra, demişti.

* Başlığın ön tarafı.

Şimdi artık böyle şey kullanmıyoruz ama o zamandan beri bir sedde çıkmayagörelim. Hep iniş yolunu unutuveriyoruz.

Panco hep kabahat sende. Sen ettin bu işi bana. Gece yarısı senin hesabına dolaşıyorum. Sen ettin bu işi.

Baktım, Zeyrek yokuşunun seddi dibinde uyumuş bir köpek. Yanına oturdum. Gözünü açtı. Bökül bökül baktı. Korka korka kafasını okşadım. Gözünü yumdu. Bir konferans da ben ona çektim. Dedim ki:

— Oğlum patlak göz. Ben insanoğlu. Sen hayvanoğlu. Bundan milyonlarca sene evvel her ikimiz de kurttuk, solucandık, tek hücreli mahluktuk. Ondan evvel boşlukta bir tozduk. Sonra bak işte bu hale geldik. Bundan sonra belki böyle kalırız. Belki değişiriz. Ama böyle kalmayalım. Siz de bedbahtsınız, biz de. Evlerde uyuyanlar, ipekler içinde uyuyanlar, kadın koynunda uyuyanlar, soba başında kıvrılmış bobiler de var. Lastikten kemikleri, topları var. Hanımları atar, koşup getirirler. Sabahları kapıcılar gezmeye çıkarırlar. İnsanlar var, sevdiklerini almışlar şu saatte koyunlarına, dalmışlar iki kişilik rüyalarına. Pekâlâ ne yapalım? Ama sen Zeyrek yokuşunda kuyruksuz, tüysüz, uyuz, soğuktan titreyen bir sokak köpeği, ben Panco'nun arkadaşı, başka hiçbir şey değil, yağmura vurmuş, uykusuz, canı burnunda, yüreği Ağaççileği Sokağı'nda, kafası Bomonti tramvay durağından yüz metre uzakta kirli bir yastıkta bir adamcağızım. Ne yapalım? Günün birinde dostluklardan, insanlardan ve hayvanlardan ve ağaçlardan ve kuşlardan ve çimenlerden yapılmış vazife hissiyle çarpan yüreklerle dolu bir âlemde yaşayacağımızı düşünelim. Bir ahlakımız olacak

ki hiçbir kitap daha yazmadı. Bir ahlakımız, bugün yaptıklarımıza, yapacaklarımıza, düşündüklerimize, düşüneceklerimize hayretler içinde bakan bir ahlakımız. O zaman seninle daha uzun dostluklar ederiz patlak göz. O zaman hiç merak etme. Dostum Panco da bana hak verecektir. Kilise ahlakından söz açmayacak. Dostluğun olağanüstü güzelliğini çocuklarına anlatacaktır.

Atatürk Köprüsü'nde rastladım adama. İki elini tırabzana dayamış, Haliç'e öğürüyordu. Yanında durdum. Zıplar gibi iki üç defa daha ayakkabılarının ucuna basarak yükseldi. Sonra durdu. Mendilimi çıkarıp gidip yüzünü sildim. Ağzını sildim. Gözüne düşen saçlarını elimle taradım. Yüzünü bana çevirince iki büyük ve siyah göz dostça baktı.

— Çok içtim amca, dedi.

Ukalalık etmedim.

— İçmeli delikanlı, dedim, içince çok içmeli.

— Aşkolsun amca, dedi, sen de bizdenmişsin.

— Zamanında, dedim.

— Çok mu içerdin? dedi.

Altdudağımı üstdudağıma adamakıllı yapıştırıp sağ elimle de havaya hafiften iki üç tokat salladım. Panco sen de yap böyle, ne demek istediğimi anlarsın.

— Belli, belli amca, dedi. Suratında nur kalmamış.

Kızdım.

— Nurum içimde oğlum, dedim, içim pırıl pırıl. İçim aşkla dolu, dostlukla dolu, hiç olmazsa bu akşamlık. Sen bakma o yüzdeki nura. Yalancıdır, aldatır.

— Öyle mi dersin? dedi. Arkasından “Öyle mi derler tombul gelin böyle mi derler?” şarkısını söyleyerek uzaklaşırken yakaladım.

— Yok, dedim, salıvermem seni. Anlat bana nerde içtin?

— Nerde olacak amca, bırak gece yarısı hoşbeşi Allah aşkına, aydım artık, gidip yatayım. Yarın erken araba koşacağız. Moruk kıyameti koparır uyutamazsak.

Senin anlayacağın amca na şu karşıdaki evde bir karı oturur: Yahudi karısı. Kocasını Ankara'ya gitmiş. Bizi çağırdı. Gittik, beraberce içtik. Herif gece yarısı damlamaz mı? Pişkin adammış. Bizi karşı karşıya görünce bir tek kelime söylemedi. Bir kenara oturdu. Karı da pişkinmiş, o da sanki odada kimse yokmuş gibi bir bana, bir kendisine, bir herife dayadı rakıyı. Üçümüz bir kelime söylemeden yedişer kadeh daha içtik.

— E, bana müsaade! dedim.

Karı:

— Müsaade sizin efendim, dedi.

Herif yüzü sapsarı, mükemmel bir Türkçeyle:

— Şerefi ikballe, dedi.

Ben kırdım. Sonra ne oldu evde bilmem.

— Uy anam, dedim ben.

— Ya, uy anam, dedi, genç, yakışıklı, bıçkın arabacı.

İkimiz de Atatürk Köprüsü'nü ters tarafından arşınlayarak Haliç'in öteki yakalarına vardık.

Ben Azapkapı'dayken onun Unkapanı'ndan narasını duydum.

— Uy anam, diyordu.

İşte bu minval üzere Panco, geldim sizin mahalleye, yağmur yine başladı. Tam sizin evin önünde bir küp kırılmış, yarısı paramparça, yarısı sapasağlam. Küpün içine oturdum. Başladım anlatmaya Atikalipaşa'ya bir

gece yarısı nasıl gittiğimi, Hidayet'in cebime nasıl girdiğini, Fatih Parkı'nda yatan adamı, sokak köpeğini ve Yahudi karısının arabacı zamparasını.

Sen uyuyordun.

— Hey Panco, Panco, seslendim.

Sesim bir pencereyi deldi. Gitti senin kulağını buldu. Uyandın. Ama artık benim sana kadar yetiştirecek ne sesim, ne halim kalmıştı. Sen de tekrar uykuya daldın. Bir otomobil geçiyordu.

— Bomonti'ye gidiyor musun ağabey? dedim.

— Atla, dedi.

Atladım.

Yalnızlığın Yarattığı İnsan

Pardösüsünün kürklü yakasını kaldırınca üşüdü mü diye baktım. Aslında soluk esmer yüzü balmumu gibi sararmıştı.

— Üşüdü, dedim.

Kaşını kaldırdı. Yanağındaki çıban yerinde kan yoktu. Durdum. Yüzünü avuçlarıma alıp ovaladım.

— Neden böyle oldun? dedim.

Güldü. Karanlığa doğru tükürdü. Başını iki tarafa şiddetle salladı.

— Olurum bazı bazı böyle, dedi.

— Bir yere girelim, dedim.

— Girelim, dedi. Girelim ama içmeyelim artık.

— İçelim, dedim.

— Öleceksin be, dedi.

— Öleceğim, dedim.

Elimizdeki bardaklara baktık. Yüzü ne durgun, sesiz, esmerdi. Yine soluktu ama canlıydı.

— Senin suratın bitkin, dedi.

— Bitkin, dedim.

Fıstık yedi. Bira içti. Fıstık yedim, bira içtim. Kulağında bir şeyler öttü. Bayılacak gibi oldum. Dikkatle bana bakıyordu.

— Çok ihtiyarladın sen, dedi.

— İhtiyarladım, dedim.

Saçlarıma baktı. Gözlerime baktı. Güldü.

— Boş ver, dedim. Yahu, bakma!

Isınmış olacak, yakası kürklü pardösüsünü çıkardı.

Pardösüsünün yakası kürklü, pardösüsünün yakası kürklü, dedim içimden. İçimden biri, “E ne olacak yani?” dedi. Ne olacak, ben de yaptıracağım bir tane böyle.

— Seni bir daha göremeyecek miyim? dedim.

Kızdı.

— O benim bileceğim şey, dedi.

İki gün sonra yirmi kişiye, “O benim bileceğim şey” ne manaya gelir diye sordum. Hiçbiri doğru dürüst bir mana veremedi.

Daha iki gün geçmemişti. Biz hâlâ birahanedeydik. Etrafımı görmüyordum. Onu da görmüyordum. Hava-yı görür müyüz? Dalmıştım.

— Hadi kalk, gidelim, dedi.

— Nereye? dedim.

— Maça, dedi.

— Maça mı? dedim. Bu vakit maç olur mu?

— Avrupa’da gece maçları olur ya, dedi.

— Burda olmuyor ki, demedim. Kalktık. Yokuşu indik. Bir yerde durduk. O soyundu. Aşağıda bir merdiven başında yarı aydınlıkta oynayan futbolculara karıştı. Sesler duydum. Düdükler duydum. Küfürler duydum. Etrafıma baktım. Binlerce insan vardı.

Bir aralık yanıma geldi.

— Sen oynuyor musun? dedim.

— Kör müsün? dedi.

— E ben ne yapıyorum?

— Sen de oynuyorsun, dedi.

— Ben de mi oynuyorum? Ben ne oynuyorum?

Güldü. Dişlerini gördüm. Bir tanesi kenarından kırıldı.

— Sen, dedi, seyirci oynuyorsun.

— Ha, sahi! dedim.

Ben seyirci oynuyordum. Başladım tepinmeye. El çırpmaya. Üşüyordum. Paltomun yakasını kaldırdım. Onunki gibi koyun kürkü koyduracağım ben de. Yanaklarımda bir kürk serinliği duydum.

Artık hareket etmedim. Seyirciler kayboldu. Futbolcular kayboldu. Neden sonra yanıma geldi.

— Maç bitti, dedi.

— İyi ya, dedim. Kim kazandı?

— Ötekiler! dedi.

— İşte bu olmadı, dedim.

— Sen kim kazansın istiyorsun? dedi.

— Bizimkiler, dedim.

— Bizimkiler kim?

— Siz.

— Biz mi? dedi. Bizim kazanmamızı mı istiyordun?

— Öyle ya, tabii, dedim.

— Neden? dedi.

— Öbür tarafta tanıdığım kimse yoktu ki.

— Bizim tarafta var mıydı?

— Sen vardın ya, dedim.

— Budala dedi, ben de yoktum.

— Ben seni gördüm, dedim.

— Ne oynuyordum?

— Bek!

— Sahi görmüşsün, dedi.

— Birisi seni düşürdü, dedim.

— Düşürdü, dedi.

— Topallıyorsun, dedim.

— Topallıyorum, dedi, sana ne?

— Hiç, bana hiç, dedim.

İçim burkuldu.

Birdenbire kaybettim onu. Seslendim:

— Panco, Panco!

Hiçbir cevap alamadım.

Birisi karanlıkta adımı çağırdı.

— İshak, İshak, dedi.

Cevap vermedim. Ses, onun sesi değildi. Ama sonra belki arkadaşşımdan bir haber alırım diye:

— Ne var yahu? dedim.

— İshak, İshak, dedi yine ses.

— Ne var yahu, ne var? Burdayım!

— Yanıma yaklaşan ayak seslerini tanıdım! dedi. Yanında üç tane genç vardı. Biri kısa boylu, Ermeni suratlıydı. Ötekisi bir balıkçı ceketı giymişti. Manasız bir yüzü vardı. Üçüncüsü upuzun biriydi. Aralarında kelimelerini binlerce kere duyduğum, manalarını bilmediğim bir dil konuşuyorlar, anlamıyordum.

Onlar önde, ben arkada bir yokuş çıktık. Caddeye vardık. Cadde asfalttı. Işık içindeydi. Yerler ıslaktı. Yağmur kesilmişti.

— Yağmur yağmış, dedim kendi kendime.

Onları kaybetmiştim. Bir sinemanın gişesinde buldum. O kapıda bekliyordu. Bir tanesi bilet alıyordu. Uzun boylu ile balıkçı ceketli pis pis gülüyorlardı. O esmer, sakın, durgundu. Bana bakmadan benimle ilgili gibiydi.

Kendimi göstermemeye çalıştım. Ben de bir bilet aldım. Onlar ön tarafta bir yere yerleşmişlerdi. Ben de

kenarda ayakta durdum. Onun karanlıkta sağa sola kıpırdandığını görüyordum. Önündeki adamla beraber o da sağa sola dönüyordu. Bir ara iyice yerine yerleşti. Elini yanağına dayadı. Seyre daldı. Sonra yine doğruldu. Başladı tırnaklarını yemeye. Kalabalığın içinde pardösülü, kırk yaşlarında bir adam:

— Yeme tırnağını, diye bağırdı.

Gülümsedi. Işıklar yanmıştı. Üç arkadaşı kaybolmuştu. Önündeki tırnaklarını yeme diyen adam yanına geldi. Oturdu.

Bir şeyler konuştular, duymadım. Yakası kürklü eski arkadaşım pardösüsünün kolundan bir kaşkol çıkararak boynuna sardı. Ben siyah saçlarını görüyordum. Dönüp baktı. Beni tanımadı. Taşa, duvara bakmış gibiydi.

— Benim, yahu, benim, ben, arkadaşın, ben İshak demek için ağzımı açtım.

Sinemanın ağır havası ciğerime su gibi doldu. Sustum. Kalktılar. Işıklı çarşılardan geçtiler. Ben arkalarından mahzun baktım. Yapayalnız kalmış gibiydim. Onunla konuşarak bir lokantaya girdim. Lokantanın sahibi bir kadındı. Yanağında beni vardı. Hâlâ çocukluğumun genç kızı gibiydi. Gülümseyerek selam verdi. Yirmi sene evveline gidiverdim.

Çok hasta olduğum zaman, ateşim kırka yaklaştığı zaman ellerim büyür. Dev gibi ellerim olur. Çoğunca çocukluğumda olurdu.

— Ellerim büyüyor, derdim.

Büyükanam yahut anam ellerimi soğumuş elleri içine alırlardı. “Yok bir şey, yavrum yok bir şey! Bak benim elimde ellerin” derlerdi. Sakinlerdim bir iki dakika. Yine büyürdü ellerim.

Ellerim büyürdü ellerim. Ellerim ne kadar büyürdü aman Yarabbi? Sokağa çıktığım zaman soğuktan ellerim küçülüyordu. Caddelerdeydim. Binlere karşı bir-
dim. On binlere karşı birdim.

— Panco, Panco, diye haykırdım içimden.

Bir saate baktım. On bire çeyrek var. Caddeler tenhaydı. Sinemalar dağılmamıştı. Sarhoşlar bana çarpmadı. Aralarından yılan gibi geçtim. Herkes Panco'ya benziyordu. Herkes maça gidiyordu. Pardösüsünün kürkünü kaldırmış gencin arkasından koştum.

Yakasından tutmak geçti aklımdan. Maça gidelim, diyecektim.

Hayır, hayır, seni o Alman lokantasına götüreceğim. Bir patates salatası yapıyorlar. Bir de spitzel yersin.

O pasajdaki birahaneye yine gitsem. O masaya otursam o masaya. İnsanlar gelse otursa çift çift kadınlı erkekli. Ben tek başıma. Milyonlar içinde tek başıma. Acı gitgide acıyor. Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı. Kaybettikten sonra bulduğumuz şey. Nedir o bil? Nedir o bil?

Kaybetmeden bulamadığımız bilemedin kaldır vur! Pencereden kim baktı? Neden baktı? Kapa gözlerini kapa. Ellerin büyüyor mu? Yok büyümüyor. Büyümüyor, büyümüyor, yaşasın. Ama acıyor, hayır acımıyor, yalan söyleme. Yüreğinin üstünde bir şey varmış gibi değil mi? Yalan. Mutlak bir yerde okudun. Yahut biri anlattı. Yahut aklında böyle kalmış. Yüreğinin üstünde bir şey yok. Yalnızlık. Yalnızlık güzel. Güzel değil. Kavun acısı. Kavun acısı da ne.

Sıcak sıcak börekler getirtti adamın biri. O olsa yerdi şimdi. Yemeği nasıl yiyordu bilmiyorum. Pardösü-

sünün yakası koyun kürkündendi koyun. Yanağında ufacık bir eski çiban izi vardı. Derisinin altından kan akmazmış gibi donuk esmer bir rengi vardı. Saçları kara, gözleri karaydı. Ne çıkar onlardan. Kara olmasalardı donuk esmer, altından kan akmazmış gibi solgun ve hiddetli rengi severim başka. Başkasında bulsam sevmem ki.

Yıldızlara baktım. Hani yıldızlar. Birahane de yıldız mı olur? Yıldızlara baktım. Bir sinemaya daldım. Geçen gün koşa koşa caddeden geçiyordu. Vakit beşe çeyrek vardı. Geç kalmıştı matineye. Koşa koşa o sinemaya girdi. Ardından baktım kaldım. Giremedim. Aksilik ediyor. Konuşmuyor. Hiç sesini çıkarmıyor. O zaman. O zaman buram buram buhar çıkan bir yere girmiş gibi terliyorum. Sonra üstüme kar yağıyor kar. Pıtır pıtır bir kar yağıyor. Tane tane bir kar. Aklım tabancalara gidiyor. Bıçaklara bıçaklara. Sevmiyorum bıçakları. Tabancalar. Beynimizde bir yerde küçük bir delik, etrafı siyah. Garip bir delik. Kan hafifçe sızmış. Beyin tıkayıvermiş deliği. İrin gibi bir şey akmış.

Ona ne, ona ne bundan. Bu benim kafatasımdaki delik. Ona da mı açmalı? Açmalı ya. Yalnızlıktan başka nasıl kurtulunur? Yalnız ölmek mi? Hayır insanların içinde, milyonun içinde iki ölü. Üç ölü. Dört ölü, beş ölü. Bırak ölüleri saymayı. Bu beşinci bira. Boş ver şu birahaneyi de. Camın dışarısını da. O gelmeyecek ki. Ha! Sinemadaydık sahi. Uçan daireden çıkan adam küçük bobinin elektrik fenerini aldı. Sokağa çıktı. Çocuk da arkasından.

Uçan daireyi iki nöbetçi bekliyor. Uçan dairenin önündeki robot dimdik.

O kürklü pardösüsünü çıkarmamıştı. Kürk hâlâ serindi. O çıban izi olan yanağını serinliğe dayamıştı. Kürkün dudakları öpüyordu onu. İrkildi. Beni hatırlamıştı. Silkindi. Masanın üstünde alçıdan bir gemici biblosu dururdu. Ben onu ta uzaktan bir Avrupa şehrinin bayram yerinde kazanmıştım. Altına para kordum.

— Gemici paranı verdi mi?

— Verdi, verdi. Eyvallah gemiciye.

— Gemiciye eyvallah!

Yaz günleri o yanıma uzanınca rahat bir uykuya daldardım. Rüyamda hiçbir şeyi görürdüm. Hiçbir şeyi. Hiçbir şey kadar güzel şey var mı? Varsa ver bir lokma. Şu saatte. Hiçbir şey ölüm gibi güzeldir.

Öteki yıldızdan gelmiş adam taksiden atladı. Bütün ordu peşinde. Vur emri var. Vurdular. Askerler etrafını aldılar.

Geç geldiği zaman deli olurdu. Merdivende ayak sesleri yabancılaşınca kudururdu. Sonra birdenbire onun ayak sesleri. Kapıyı açık bırakmış olurdu. Öteki seyyareden* gelir gibi gelirdi. Gözlerinden öperdim.

Çıkmalı. Buradan da çıkmalı. Sinema bitti. Sokakların içinde sırtımda talihim, sırtımda kendim, yürümeliyim. Mahalle içlerine gitmeliyim. Evler görmeliyim. Gece yarılarından sonra hafif ışıklar yanan pencereler görmeliyim. Molozların üzerine oturup bekçi gözükünceye kadar bu 2 numaralı evi gözden geçirmeliyim. Yukardaki balkonlarda saksılar var. Yukarısı harap. Aşağısı harap. Ortası mükemmel. Hangi harapta oturuyor? Işık yakmamalı. Ağır ağır bir kordondan geçiyordum.

* Gezegen.

— Hırsız var! Hırsız var!

Sokaklarda koşmalı. Koşmalı. Bekçiler, polisler, düdükler arkamda. Hayır kimseler duymadı. Bir küçük odanın kapısını açıyorum. Orada harap bir karyolanın içinde, bir ayağı dışarda. İki ayağı da dışarda. İki ayağını yorganın içine sokuyorum. Derin bir nefes alıyor. Benden yana dönüyor. Bakıyorum. Çıban izi öbür tarafta. Tuhaf, hiddetli, soluk yüzünde tatlı bir pembelik var. Kaşları ıslak ıslak. Dudakları kuru.

Kandil sönmek üzere. Meryem titriyor. Bu küçük karyoladaki kim? Eğilip ona da bakıyorum. Kocaman kocaman gözü var. Hiddetli bir derisi var. Bağırıyor.

— Sus, sus, diyorum.

Küçük kızın ağzını avucumla tıkıyorum. Çırpınıyor.

— Gürültü etmezsen açarım avucumu, diyorum.

Kara gözlerini kapayıp açıyor. Avucumu ağzından çekiyorum. Sonra gidip öteki karyolaya oturuyorum. O hâlâ uyuyor. Gözümle etrafı arıyorum. Yakası kürklü pardösü orda. Giyiyorum. Bileklerim dışarda kamburlaşmış dolanıyorum odada. Küçük kız bana bakıyor. Avucunu ağzına kapayarak gülüyor. Molozların üstünden kalkıp yollara vuruyorum. Caddelerde şimdi yalnız sarhoşlar, pezevenkler ve şunlar bunlar var. Hepsi de hoş hoş adamlar. Hepsinin sırtında tahlileri ve kendileri. Yalnız yalnız. Bir karıyla yatarken bile yalnızlar. Bir açık yer bulsam. Bir bira daha içsem. Yok. Her yer kapanmış.

O hâlâ uyuyor. Kaşları ıslak ıslak. Nefesine yüzümü tutuyorum. Başının altındaki iki yastıktan birini çekip alıyor, onun ayak ucuna koyuyorum. Oraya da ben kıvrılıp yatıyorum. Ellerim büyüyor, büyüyor, büyüyor, büyüyor.

Alemdağ'da Var Bir Yılan

Daha tiyatroya girerken kar başlamıştı. Çıkınca meydanı bembeyaz buldum. Boynumdan içeriye bir damla düştü. Ürperdim.

— Çek elini ağzından. Tırnağını yeme, diye bağırdım. Önümden giden iki kişi dönüp baktılar.

Yüzümü görmek için yavaşladılar. Sanki ben her akşam onunlaymışım gibi bir yalnızlık duyuyorum. O cuma günleri gelirdi. Alçıdan, ağzı pipolu gemici onu beklerdi.

Güneş muşamba perdede tam üçü işaret ederdi. Geleceğine yüzde yüz emin olduğum günler beklerken uyuyakalırdım. Kapıyı tırmalar gibi vurduğu zaman nasıl duyardım rüyamın içinde. Yataktan fırlardım. Kapıyı açardım. Rengi solmuş, nefesi boğazından gelirdi. Masadan bir cıgara alır yakardı.

Dünya ötedeydi. Burada bir konsol, bir ayna, bir alçıdan gemici, bir yatak, bir ayna daha, bir telefon, bir koltuk, kitaplar, gazeteler, kibrit çöpleri, cıgara izmaritleri, soba, battaniye vardı. Dünya ötedeydi. Gökyüzünde uçaklar vardı.

İçlerinde yolcular vardı. Trenler gidiyordu. Herifin biri imza ediyor, öteki para veriyordu. Akşam serinliği çıkmıştı. Akşam simidi de çıkmıştı dünyada...

Odanın içini simitçinin sesi doldurdu. Dünya ötedeydi.

Biletçi bilet zımbalıyor, bir adamla bir çocuk gazete okuyorlar. Bir delikanlı, kara kaşlı, sıhhatli bir oğlan upuzun yatmış. Yakışıklı, kuvvetli bir oğlan. Ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş, sıska birisi de sağım-da yatmış. Çocuk gazeteyi bıraktı. Pardösüsünü başının altına dürdü. O da uzandı. Bir vapurun alt kamasındayım.

Günlerden cuma. Mektep tatil. Süleymaniye’de Kirazlı Mescit Sokağı’nda oturuyoruz. Ben on yedi yaşlarındayım. Münir Paşa Konağı’nın çam ağacını hatırlıyorum. Lisenin bahçesindeki büyük çam ağacı bir yangında yanmış olabilir. Münir Paşa Konağı’nın yağlıboya tavanları çoktan duman ve kül olmuştur. Tah-takuruları da yanmıştır. Yatağım, yorganım, gözyaşı-şım yanmıştır. Havuzlar yanmıştır. Yapraklarını kışın dökmeyen ağaçlar yanmıştır. Anılar, anılar yanmıştır. Yanmış oğlu yanmıştır. Beni bugüne getiren kitaplar yanmıştır.

Ben de koyun postu taklidi bir kürk bulup pardösü-me diktirmeliyim.

Günlerden pazartesi. Yine vapurun alt kamarasındayım. Yine hava karlı. Yine İstanbul çirkin. İstanbul mu? İstanbul çirkin şehir. Pis şehir. Hele yağmurlu günlerinde. Başka günler güzel mi, değil; güzel değil. Başka günler de köprüsü balgamlıdır. Yan sokakları çamurludur, molozludur. Geceleri kusmukludur. Evler güneşe sırtını çevirmiştir. Sokaklar dardır. Esnafı

gaddardır. Zengini lakayttır. İnsanlar her yerde böyle. Yıldızlı karyolalarda çift yatanlar bile tek.

Yalnızlık dünyayı doldurmuş. Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey. Burda her şey bir insanı sevmekle bitiyor.

Güzel yer, güzel yer Alemdağ. Şu saatte on beş metrelik ağaçlarıyla, Taşdelen'iyle, yılanıyla... Ama kış günü yılanlar inindedir. Olsun. Hava Alemdağ'da ılıktır. Güneş yaprakları kıpkızıl ağaçların içinde doğmuştur. Gökten parça parça ılık bir şeyler yağmakta, çürümüş yaprakların üstüne birikmektedir. Taşdelen parmak gibi akar. İçimizi sıkır sıkır eden bir maşrapayla önce içimizi, sonra cırılçıplak soyunarak dışımızı yıkıyor. Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karatavuk, bir keklik Polonezköy'den şerefimize kaçıp gelmiş bir keçiyle alt alta üst üste oynuyoruz.

Panco, Panco, diye bağırınca yılan da, keçi de, keklik de, tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyorlar. Bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kınadının altını kesiyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Panco'ya koşuyorlar.

Panco'nun her zamanki kansız ve hiddetli yüzünde çıban yarasına doğru kaymış bir gülümseme gözüküyor. Keklikleri gagasından öpüyor. Tavşanın bıyığını çekiyor. Yılanı bileğine doluyor. Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılan da kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Saatlerce oynuyorlar. Yılanla ben top kalemize girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz.

Alemdağ güzel, Alemdağ. İstanbul çamur içinde. Taksi şoförleri su birikintilerini inadına insanların üzerine sıçratıyorlar. Kar inadına içimize içimize yağıyor.

Kadının biri beşinci kattan bir kediyi sokağa atıyor. Bir kadınla bir yabancı erkek, kedinin başındalar.

Kedinin burnundan hafifçe kan sızıyor. Erkek Fransızca:

— Il est mort d'hémorragie, le pauvre,* diyor.

Kadın bana Türkçe, kedinin beşinci kattan atıldığını anlatıyor. Galatasaray Lisesi'nin kalın ve yüksek bahçe duvarının kenarına artık ölmüş kediyi itiyoruz. Beşinci kattaki kadın sobasına şimdi kömür atıyordur. Hava da ne soğudu. Keşke kar yağsa. Kar yağdığı zaman yine havada ılık bir şeyler oluyor.

Panco ne zaman dönmüş Alemdağ'dan. Birdenbire bir arkadaşıyla yanımdan geçiyor. Bir duvarın, ölmüş bir kedinin yanından geçer gibi. Kollarımız birbirine sürünüyor hafifçe. Duvarlar açılıyor. İnsanlar birbiriyle senelerdir dargınmışlar da birdenbire aynı hisleri duyarak, “Yeter artık” diyerek barışmışlar gibi öpüşüyorlar. Dönüyorum. Panco arkadaşıyla gülüşerek gidiyor hâlâ. Yangının kül ettiği Münir Paşa Konağı'nın havuzunda kirli yeşil bir su bekler dururdu. Suyun dibi gözükmezdi ama gözümü kapayınca içine atılmış on paralıkların parladığını görürdüm. Bir defa da şimdi vali olan bir arkadaşımızı elli kuruş vererek elbiseleriyle suya atmıştık.

Panco'nun arkadaşıyla beraber gittiği kahveyi hiç bilmezdim. Kapısında alüminyum tencereler, naylon bardaklar satan bir hırdavatçı bulunan, iki kapısı da ardına kadar açık hanla apartıman arası bir binanın birinci katındaymış bu kahve. Onların bu kapıdan içeriye girdiklerini görünce merak ettim. Ben de girdim.

* “Kanamadan ölmüş zavallı.”

Baktım karşımda cam bir kapı. Cam kapının içinde büyük bir salon, içeride insanlar tavla ve iskambil oynuyorlar. Daha köşede bir bilardo masası var. İçeriye girince herkes bana baktı. Buraya gelenler hep aynı müşteriler olmalı ki beni baştan aşağı bir süzdüler. Oturup bir kahve içmek bile cehennem azabı gibi bir şey olacaktı. Birini arıyormuş gibi yaptım. Olmazsa bizim Luka Efendi vardır. Duvarcıdır, boyacıdır. Onu soracaktım. Gözlüklüdür. Kendisi Yunan tebaasıdır. Ama Arnavut'tur. Kahveciye onu sormak istedim. Baktım Panco, Luka Efendi'yi siper ederek kendini bana göstermemeye çalışıyor. Eskiden tanıdığım birisi niçin geldiğimi anlamış gibi bana baktı. Gülümser gibiydi. Allah belanı versin deyyus, dedim. Döndüm. Giderken bir daha dönüp baktım. Yine pardösüsünün yakasındaki kürkü gördüm.

Kürkü görünce rahatladım. Tavşanı, keklığı, o ılık, harikulade kaygan ve güzel yılanı, karatavuğu, Alem-dağ'ı, Taşdelen suyunu, çürümüş yaprakları, yaprakların üstüne yağan pelte pelte güneşi hatırladım.

Panco'nun Rüyası

Evin içinde garip şeyler dönüyordu. Görünüşte her zamanki gibiydi sesler, çağırışlar, yemek zamanları, hatta yüzler. Keşke bütün eşya yer değiştirmiş, sesler kısılmış, yemek zamanları değişmiş olsaydı da bu her şeyin her zamanki yerindeliğine bile karşı gelen hava olmasaydı. İnsan beklerdi o zaman masaların, bardakların, iskemlelerin yerlerinde yer etmesini. Hayır, her şey yerli yerindeydi. Küçük kardeşim sabahleyin aynı saatte uyanıyor. Çay aynı dakikada kaynıyor, küçüküğün sefertasına konacak ekmeğin kokusu yatakta burnuna geliyordu. Sobanın başına çöken küçük, kendi halinde, mütevazı ve sevimli sabahımız aynıydı.

Babam:

— Yavaş yavaş kalkıp giyinmeli, diyordu.

Konsolun üstündeki saat sekiz buçuğu dört geçerken annem bana sesleniyordu:

— Hadi bakalım Panco, baban hazırlanıyor.

Ben her zamanki gibi homurdanıyor, sağdan sola dönüyorum. Gözlerim açık şunu bunu, bir arkadaşımı, öğle paydosunu, akşama gideceğim sinemayı düşünüyorum.

Bu sefer babam çıkıştıyordu:

— Panco, eşek Panco! Tembel Panco! Geç kala-
cağız.

Eşek ve tembel kelimelerindeki dostluğu her zaman hatırlayacağım.

Ben yirmi bir yaşındayım. Babam kırk. Kardeş gi-biyizdir. Bazı benden genç bile gösterir. Babam dülger-dir.* Ben elektrikçiyim. Beyoğlu'nun çamurlu bir soka-ğında otururuz. Akşamüstleri işi bitirir bitirmez cadde üstünde bir kahveye koşar, kumar oynarım. Babam bilir, aldırmaz. Bütün haftalığımı bir günde verdiğim olur. Sonra ateş gibi çalışırım. Yalnız sabahları işte böyle bir türlü uyanamam.

Bir zaman işsiz kalırız. Bu aylarca sürer. İşte o za-man imdadıma sen yetişirsin.

Küçüğün defterini kitabını sen aldın. Bileğimdeki saat senin. Şu gömleğimi de sana borçluyum.

Verdiğin üç beş kuruş, kumarda üç beş lira olur. Ben de yukarda saydıklarımı gider alırım. Babam tanıdığı bir iki dükkânda beş on kuruş karşılığında işler görür. Ben saat ona doğru kalkarım. Doğru kahveye. Babam bunu bilir. Ama ses etmez. Bu garip, çalışırkenkinden daha başka türlü refah havasına kaşının arasında derin bir çizgiyle katlanır. Ama bir gün bile o çok sevdiğim şarkıyı söylemez.

Pando mazi,
Ta vri stomaste
*Pando mazi.***

* Marangoz.

** Hep birlikte / buluşacağız / hep birlikte.

Evin havası böyle günlerde mi değişir sanırsınız. Hayır, belki eve hafif bir sessizlik oturur, oturur ama ben oldukça şen ve mesut olduğum için ev halkının durgunluğunu gideririm. Geceleri geç dönerim. Seninle tiyatrolara filan gideriz. Ben prafanın başında gecikirim. Ama saat kaç olursa olsun eve döndüğüm zaman sönmüş mangallardan, babamın ve anamın ve küçük kardeşimin nefesinden doğmuş havaya girdim mi dünya benimdir. Uyuyuveririm. Uyumadan evvel bir ara seni düşünürüm. İyisindir, hoşsundur ama kafamı kızdıran bir şey de vardır sende. Ne olduğunu ben de bilmem. Geçen hafta bir rüya gördüm. İki kişi bir yolda gidiyorlardı. Birini sana benzettim. Yanındaki kim acaba, diye koşup baktım. Ne tuhaf, yanındaki ben değil miydin?

— Yahu nereye gidiyorsunuz? dedim gözümle.

Sen cevap vermedin. Ben benden ayrı bir ben olabileceğini, bunun da ancak rüyada mümkün olabileceğini düşündüm. Bir şeyler söylemek istedim. Ama seninle beraber olan ben:

— Sana ne, dedi, nereye gidiyorsak gidiyoruz.

Cevap vermek istedim. Benden ayrı olan ben konuşabildiği halde ben konuşamıyordum. Rüyamın içinde rüyada olduğumu anladım. Kendimi zorladım. Niha-yet bağırabilmişim. Küçük kardeşim:

— Ne oldun ağabey? dedi.

Acaba ne diye bağırmıştım? Merak içindeydim.

— Ne dedim ben, ne dedim ben Kalyopi? dedim.

— Anlaşılmıyordu ağabey, dedi.

İşte o günün sabahı evin içinde her şey yerli yerinde olduğu halde, sesler, konuşmalar hep aynı olduğu halde bir şey değişti. Birdenbire her şeyi daha çok se-

viverdim. Birdenbire içimden bir büyük korku ve baskı kalktı. Odadaki karmakarışık eşyayı, her şeyimi topladım. Sekize çeyrek kala sobanın başındaydım. Babam daha kalkmadı. Annemle küçük kardeşim beni görünce erken kalkışıma sevindiler.

— İş mi buldun Panco? dediler.

— Yok, dedim.

— Neden erken kalktın öyleyse.

Darılmış gibi yaptım.

— İsterseniz yeniden gidip yatayım, dedim.

Yırtık pijamamın sarkan paçalarına sarıldılar. Zorla oturttular. Elime çay bardağını verdiler. Bir dilim kızarmış ekmeğin üstüne beyazpeynir koyup tutuşturdular elime.

Kardeşim:

— Dün gece ağabeyim bağırdı, dedi, anneme.

Annem:

— Bağırdı mı? dedi. Ne diye bağırdı?

— Anlamadım, dedi küçük kardeşim, ama çok bağırdı.

Babam içeri girdi. Ne iyi adamdı. Ne tatlı adamdı. Ne dost, ne arkadaş adamdı babam.

— Oo! Panco, dedi, bugün erkencisin.

Ceplerini aradı.

— Paketi yukarda bırakmışım, getiriversene, dedi.

Bir koşu gittim. Kendi cebimden senin bana verdiğin o güzel cıgaralardan artanını getirdim.

— Oo! Bu cıgaraları nerede buldun? dedi.

— Bir arkadaşım verdi, dedim.

— Ha, dedi, bugün benimle geleceksin. Bir bodrum merdiveni tamir edeceğim. Sen de odunlukların elektrikleri bozulmuş, onları yaparsın.

Beraberce evden çıktık. Yolda sana rastladık. Erken erken nereye gidiyordun öyle? Öyle tuhaf tuhaf baktın ki, sen uzaklaştıktan sonra çok güldüm.

— Ne gülüyorsun? dedi babam.

— Hiç, dedim.

Halbuki seni düşünüyordum. Tıpkı dün akşam rüyamdaki ben gibiydin. Yalnız bir fark vardı. Koşup bana gözlerinle:

— Nereye gidiyorsunuz, beni de alın, diyememiştin.

İşten çıkınca bir kahveye koşup prafaya oturduğum zaman yine aklıma geldin. Yine güldüm.

O akşam erkenden eve döndüm. Balık kızartmıştı annem. Yedi uskumru yedim. Babam bir şişe bira almıştı. Bir bardak bira içtim. Patates haşlamışlar gündüzden. Buz gibi soğumuştur. Onları da yedim. Soba'nın başına kıvrıldım. Elime küçük kardeşimin kitabı geçti. Bir şey anlamadan okumaya daldım. Mesuttum. Bu saadeti bana sen vermiştin. Her şeyi iki üç misli daha çok seviyordum. Buna sebep sendin. Sendin ama, yine bu işte en talihsiz de sendin. Sana güveniyor, senin arkadaşılığından hoşlanıyor, ama sana durmamacasına gülüyordum. Ne sobanın başındaki uykumda, ne de sonra yatağında rüya görmedim.

Sabahleyin uyanır uyanmaz aklımdaydın. Güldüm. Kalktım. Bunu anlatmaya sana geldim. Ne dersin?

Melâhat Heykeli

Soluk güzel yüzlü bir kadındı. Rengi sarı denecek kadar açık, berrak gözlerinin kenarlarında dost, arkadaş, ahbap bir ifade vardı. Her hoşuma giden yüze gözlerimi açarak bakarmışım. Anlatacağım şeyin içine birdenbire giremememin tek sebebi kadının bana acır gibi bakması oldu. “Ah, bu gözlerim!..” dedim. Gözlerime daha birtakım ağır laflar edeceğimi sanıyordum. “Bakarlar mı deliler gibi her hoşlarına giden yüze!... Kendilerine değil, bana acındırıyor güzel insanları... Hatta sinirlendiriyorlar bile bir bakıma...” Daha söylenecektim. Birdenbire kafamda başka düğmeler çevrildi. Başka ışıklar yandı. Gerilere doğru sürüklendiğimi duydum. Hızla çevriliyordum. Gençliğimin bir parçasını geçirdiğim kasaba gözümde canlanıverdi.

Kasabanın belli başlı ailelerinden birinin oğlu iyi arkadaşımıydı. Uzun seneler ecnebi mekteplerinde okumuş, dil öğrenmiş, giyinmek, yaşamak, konuşmak öğrenmiş, şimdi kasabaya dönmüş, Kömürpazarı’ndaki dükkâna kapanmıştı. Önceleri içinde bir ihtilal havası esti. Aile denen ipi bir sıçrayışta aşmak arzusu içinde çırpındı. Yapamadı. İki senenin sonunda yazıhanede

şışmanladı, uyuştı kaldı. Çuvallar da gelip gitmese şuraya buraya, hali nice olurdu bilmem.

Aile günden güne ağırlaşan, günden güne içine kapanıp kararan ve şişmanlayan genci harekete getirmek için ne edeceğini bilemiyorlardı. Çuvallar İstanbul'a gidiyor, İstanbul'dan çuval geliyordu. –Benim ticaretten anladığım bu kadardır, arkadaşın da daha fazla değildi.– Kasa para doluyordu. Ama genç adam parayla ne yapılabileceğini bile unutmuştu. Haftada bir içtiği üç kadeh rakının da onu derin uykusundan uyandıramadığını gören tüccar peder gece rüyasında mı gördü, yoksa hekimlere mi danıştı; yoksa aile büyükleri bir hafi celse* yaparak birbirlerine fikir mi eklediler? Burası nasıl oldu? Yine bilmem. Çünkü ailede bu fikri tek başına bulacak adam pek yoktu. O evde düşünülmez; yenir, içilir, hesap yapılır, uyunurdu. Fikir, oğlanı evlendirmekti.

Bir yazıhane düşünün. Her camı tozlu olsun. Defterlerini sinekler kirletmiş olsun. Kasa defterinin kenarındaki mürekkep lekesi on iki senelik olsun. Yazıhane üstünün kalın camını senelerin tozu buzluca haline getirmiş olsun. Takvim yedi buçuk ay kopmamış... Bu yazıhane kasa üstündeki siyah ciltli defterleriyle, onların yanı başındaki kopya presiyle, ara sıra birdenbire büyük bir gürültüyle düşen dosya dolabıyla yaz öğlesinin uykusuna parasından gayrı her şeyi teslim etmiştir. Sandalyelerin oturacak yerlerindeki soluk minderler, mihveri** etrafında dönmeye dönmeye döner olduğu unutulmuş koltuk... Evet, hiçbir şey, hatta evlenme fikri bile minderleşmiş, koltuklaşmış, kasa defteri haline gelmiş benim arkadaşı uykusundan uyandırmamıştı.

* Gizli oturum.

** Eksen.

Bir kez düşünmüş, fikir hoşuna gitmiş, çabucak bir kadın hayali, bir terlik, bir pijama, bir pudra lavanta kokusu duymuş, içi hafifçe ezilmişti ki, “Ben evlenirsem ne ederim?” diye düşününce bu eziklik geçivermişti. Geçivermiş olsa iyi! Yerini bir korku almıştı. Korku geçince düşünüp kalmıştı. Düşünüp kalmıştı dediğime bakıp da düşünme denilen şeyin hareketi, yırtıcılığı hatırınıza gelmesin. “Evlenirsem ne yaparım?” deyip gözleri sabit bir şekilde kirli camlarda uyuyakalmıştı. Ne güzel bir uykuydu bu, Yarabbi!.. Rüyasız mı rüyasız... Onu o zamana kadar yazıhanesine hiç girmemiş bir böcek uykusundan uyandırdı. Bu bir eşekarısıydı. Küçük yazıhanenin içinde büyük bir tepkili uçak gürültüsü duymuş uyanmıştı. Çıkacak delik arayan arı deliler gibiydi. Daha doğrusu deli pilotlar elinde gibiydi. Onu mahmur gözleriyle takipten yorulan bizimki arıdan kaç milyar defa büyük olduğunu düşünmeden elini bile oynatamayışını büyüklüğüne verip düşünürken, “Evlenirsem ne yaparım?” fikri yine kafasına çömeliyordu. Tam yirmi sekiz gün düşündü. Neden yirmi dokuz değil? Bütün bir şubat ayı onun bu işi düşündüğüne şahit oldum. Düşünmekle bir çare bulunamayacağını anlayınca ne yapacağını tecrübeye koyuldu. Netice gayet kötü çıktı: Evlenince terliklerini bile giyemeyeceğini anlamıştı. Ben kendisine az yemek yemesini salık verdim. Sözümü tuttu. Pek şişman vücudundaki yağlı suların erimesi iki ayda sona erdiği zaman tam on yedi kilo kaybetmişti. Yine iş yok! Üzüntüsünü kasabanın her zengin evine bir yol bulup sokulan doktora anlattı.

Nihayet doktorun delaletiyle* İstanbul’a kapağı attı. Tedavi şehri İstanbul’du. Barlara, meyhanelere,

* Aracılık.

lokantalara, plajlara gitti. Hayır, evlenince terliklerini giyemeyecekti. Bu kararı elektrik masajcısı sözüm ona doktorlarla beraber kendisi de verince pek az üzüldü. Üzülmek denilen şeyin mekanizmasını işletmeyi unutmuştu. Yalnız eskisi gibi yemek yiyemiyordu. Evlenince terliklerini giyemeyeceği kesin bir surette anlaşılınca İstanbul’da yeniden şişmanladı. Şişmanlayınca sanki üzüntü revolveri* de dolmuştu. Kafasında bir ihtilaldir başladı. Bu ihtilali şarap, rakı ve uykusuzlukla bastırmaya çalışmak ne demektir, bilirsiniz: Ateşe benzin sıkılmak. Dünyalar kadar para harcadı. Aile hiçbir fedakârlığı ondan esirgemedi. Önüne gelene derdini döktü. Doktorlar, kahpe kadınlar, ahbablar canına okudular oğlanın; faydasız!

Bir akşam barların birinde Melâhat’e rastlamıştı. Demin sokakta gördüğüm o Melâhat’ti işte. Derdini ona da döktü. Ona bol para da harcamadı. Melâhat, bu zayıflıktan şişmanlığa, şişmanlıktan zayıflığa, sükûnetten harekete, hareketten tembelliğe gidip gelirken pek üzüntülü ve güzel bir yüz bağlamış olan bizim oğlanı bir haftanın sonunda seviverdi. O da Melâhat’e derdini o zaman söyledi. Melâhat, “Ben seni kurtarırım bu dertten” dedi. Arkadaş da ona bu dertten kurtulursa kendisiyle evleneceğini kasit** yeminleriyle vadetti. Melâhat bu vaadlere güler, “Boş ver, anam!” derdi.

Bir buçuk sene beraber yaşadılar. Arkadaşım kaçınıcı ayın sonunda terliklerini giydi Melâhat’e sormalı. Ama bir buçuk sene sonra herkes gibi bir delikanlı olmuştu.

* Altıpatlar.

** Kâsid: Geçersiz.

Harbin ilk senelerinde 1940 senesinin teşrinisani* ayında Park Otel'de kasabası eşrafından C. H. beyin mahdumu ile doktor operatör H. O. beyin kızının nikâhları kıyıldı.

İşte bu biraz evvel görüp de tanıyamadığım Melâhat de yüzüstü bırakıldı tabii. Bütün iyiliklerinden sonra piç gibi ortada kalan bar kızı Melâhat'i bugünlerde sık sık şişmanca bir çocukla görüyorum. Gördükçe bazı aile saadetlerinin temelli olduğunu biliyor, şimdi bizim kasabanın üç dört milyonluk bir adamı olan eski arkadaşımın büyük balkonlu evinin önüne bronzdan bir Melâhat heykeli neden dikmediğini düşünüyorum.

* Kasım.

Yani Usta

Ben Yani Usta'yı tanıdığım da yaşı on beşti. O zaman daha, Yani Usta, değildi. Kara gözlü, kara bacaklı, kara saçlı, kara bir çocukt u.

Ben mi?.. Ben kocaman bir adamdım. Ne yalan söyleyeyim: İşim gücüm yoktu. Dünyada kimseciklerim yoktu. Bir anam vardı o kadar. Ondan öte kimim kimsem yoktu. Yani Usta bugün yirmi yaşında. Ben elliye merdiven dayamışım. Ama Yani Usta tek dostumdur. Duvarları öylesine yağlıboya boyar ki parmağın ağzında kalır. Gözümde o, yine on beş yaşındaki kara oğlandır. Boya yapmadığı zaman sinemaya gider, maça gider, kahvede pişpirik oynar.

Aklına eserse nerdeysem gelir bulur beni. Esmezsem aramaz bile.

— Seni neden arayacakmışım be ağababa? der.

Kuytu bir birahanemiz vardır. Gider otururum. Düşünür dururum. Şu dünyaya ne ettim? Şu dünyada ne gördüm? Neye geldim? Neden gidiyorum? Ne yaptım?

Dışarda kar yağdığı zaman içerisi sıcak da olsa bu birahanede üşürüm. Saat altıda daha kimsecikler yoktur. Garson öteki salona geçmiştir. Duvardaki saat si-

nirlendirir, insanı içmeye zorlar. Ben Yani Usta'yı mı beklerim? Beklersem gelmez ki... Beklemesem gelir mi? Umut vardır. Beklemediğim zaman umut vardır.

Gelir karşıma geçer. Ne söylerim ona? O bana ne der? Hiçbir şey hatırlamam. Sonradan şöyle demişti diye uydururum.

Birahanenin gedikli müşterileri vardır. Biri var; gelir, camın yanına oturur. Bir şişe madensuyu açtırır. İçine bir duble, bir tek rakı döktürür. Bir tabak yemiş getirir, bir böbrek ıskarası yaptırır, bazen de bir omlet yer.

Yani Usta gelir. Kaşının arası çizgi çizgidir. Beş bin lira drahoma veriyormuş kızın babası. Kız güzelceymiş. Eskiden de bilirmiş a bu sefer çayda görmüş. Kızın anası, "Dans etsenize Yani!" demiş. Yani Usta, "Ben dans mans bilmem" demiş. "Bilsem de etmem ya." Kadın açıkça verimkâr olmuş. Yani Usta, "Babamla görüşün" demiş...

Demek birahaneye Yani Usta da iki biramı içmeye gelmeyecek. "Birahanelerde filan gözükmemeli bir zaman," diyor, "işin ucunda beş bin lira var."

Hey gidi Yani hey! dedim geçen akşam, ufacık kara kuru bir oğlandın. Bak kocaman adam oldun. Ben ağababa oldum. Birahane eski birahane. Masalar eski masalar. Dünya başka dünya. Sen başka adam. Ama ben hep oyum, be Yani Usta! Seni de hep öyle görüyorum Yani Usta. Kara saçlı, kara gözlü, cin gibi bir oğlan. Hani seninle sinemaya giderdik. Sen yanımda deli olurdun. El çırpardın. Omzuma vururdun.

— Viresi*, derdin, gördün mü? Bak hafiyeye! Ne yaptı gördün mü? Bir yumrukta...

* Ulan.

O sinema da yerinde yok. O sinema aynalar içindeydi. Yağmurlu havalarda kumaş kumaş, insan insan kokardı. Birinci mevkiin çocuklarının arasına karıştığımız zaman içim sevdıyla dolardı. Her yüz güzeldi. Her çocuk babacandı. Her el nasırlı, küçük, kirli ve sıcaktı.

Günler geçti. Ben düştüm. İçmek alati* bozuldu. Sen koca adam oldun; beş bin lira drahoma alacak kadar. Bari seviyor musun kızı Yani Usta?

— Karı değil mi be ağababa, severiz.

Doğru Yani Usta, karılar sevilir sevilmesine ama ben içimden hep çocuk kaldığım için olacak karılardan çok çocukları severim.

— Beni sevmez misin?

— Seni mi? O da sorulur mu Yani Usta? Seni? Seni çok severim.

— Ama ben çocuk değilim artık.

— Benim gözümde çocuksun.

— Beni çocuk yerine alırsan kızarım; küserim sana. Bir daha da konuşmam.

— Düğüne de çağırılmaz mısın, Yani Usta?

— Bak ona çağırırım.

Yani Usta'yla bir zaman sustuk. Sonra Yani Usta bana nereden hatırına geldi bilmem:

— Sen tiyatrolara filan gidersin, beni de götürsene bir akşam, dedi.

— Başım la beraber; ne zaman istersen... dedim.

Pazartesi akşamına sözleştik. Tiyatro gişesine erkenden uğrayıp biletleri aldım. Geldim. Yani Usta süslenmiş geldi. Geldi ama biletler yarın akşam içindi. Pazartesi akşamları temsil yoktu.

* Aletler, araçlar.

— Yani Usta, dedim, pazartesileri temsil yokmuş; yarın akşam için aldım biletleri.

— Zararı yok; ver benim biletimi sen, dedi.

Dörder bira içtik. Ayrıldık. Ertesi akşam ben saat sekiz buçukta tiyatroya gittim. O gelmemiştii daha. Perdenin açılma zili çalarken yanıma başka biri gelip oturdu.

Yani Usta biletini satmış, tiyatroya gelmemiştii.

Yani Usta bana son defa bir çocukluk yapmıştı. Hoşuma gitti. Bir tuhaf oldum. Bir yalnızlık duydum. Halbuki ben tiyatroları hep yalnız seyreder, zevk alırdım. Tenha geceleri seçerdim. Paradilere çıkardım. O akşamki temsil kadar kötüsünü galiba bir daha seyretmeyeceğim.

Hey gidi Yani Usta hey! Bunda ne var ki Yani Usta, ha? Gelmedin gelmedin. Ne çıkar bundan. Sen yine o aynalı sinemada yanıma oturan küçük çocuksun sokakta gördüğüm zaman. Ama yüreğimi bir şey, bir demirden avuç da sıkılmıyor değil hani. Ama boş ver! İnanma! Hadi canım sen de! Üzülme be Yani Usta. Beni gördüğün zaman gülümseyiver. Aldırma! Tiyatro da n'oluyormuş? Dünyada dostluk vardır, be! O da ölmedi ya!

İki Kişiyi Bir Hikâye

Topal martı ile balıkçının konuştukları bile, işitilmemişse de, görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım. Ne dediğini söyle deseler söyleyemem ama, işin başka türlü olmasına; diyeceğim, ilk balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur.

Martının ne dediğini bırakalım. Balıkçıyı konuşturalım.

Martı:

— ...

Balıkçı:

— Susacak mısın be topal, sabah sabah... Patladın ya! Daha nişana varmadık... Gözünü seveyim sus. Sus, sus da bir an evvel varalım. Sana laf mı yetiştireceğim? Kürek mi çekeceğim?... Nuh deyip peygamber demediğine göre, pek aç olmalısın... Peki, peki! Dediğin olsun. Dur, bekle, bir kolyoz keseyim... Bağırma oğlum, bağırma çocuğum! Amma yaptın ha!.. Amma da kafa patlattın be!

Martıya, başından ötede etlerinden sıyrılmış kuyruğu titreyen bir kolyoz iskeleti fırlattı; küreklere asıldı. Az sonra sis içindeki Hayırsızadalar gözüktü. Martı susmuştu. İki kanat vurup sandalı geçiyor, yedi kanat

vuruşta balıkçının tepesinden Hayırsızada'nın kıyıl-
rına uçup kayboluyor, geri dönüyor, sütlüman denize
konuyordu. Artık konuşmuyorlardı.

Balıkçı o zaman bana döndü:

— Ne zaman çıksam, sandalı tanır, peşime düşer.
Bir de uğurlu kuştur, sorma.

— Neden topal diyorsun ona Barba?

— Topaldır da ondan. İyi bak, bir bacağı yoktur.

— Ne olmuş bacağına?

— Bilmem. Belki denizin dibinden bir canavar gelip
kaptı. Belki anadan doğma böyledir. Belki daha yavruy-
ken bir insanoğlu yavrusunun eline düşmüştür, bilinmez.

Sustuk. Rüzgâr bir kara kokusu getirdi. Bozulmaya
başlayan bir karpuz kokusu duydum.

Balıkçı:

— Şuna bak be, dedi, insan gibi yahu! Tam nişana
konmuş.

Kuşun konduğu yerde durduk. Martı beş kulaç öte-
mize gitti kondu. Sevinçle kafasını uzata uzata haykırdı.

Balıkçı yem kesmek üzere bıçağını çıkarırken yine
havalandı. Gözden kayboluncaya kadar uçtu.

Ben:

— Kaçtı Barba, dedim.

Balıkçı:

— Şimdi döner gelir, dedi. Sivri'de başka balıkçı var
mı diye bakmaya gitmiştir.

— Peki?.. Bakıp öğrenmesi mi lazım?

Balıkçı:

— Onun için değil ama, benim için lazım da... dedi,
susuverdi.

İkimiz de fazla konuşmayı sevmeyenlerdeniz. O
bu kadar konuştuğumuza bile pişman gibiydi. Balıkçı

dediğin kendi kendisiyle konuşan adamdır, diyeceğim ama, yanlış olur. Doğrusu, balıkçı kısmının geveze olmayışdır. Balıkçının gevezesine hiç rastlamadım. Sonunda şöyle bir neticeye vardım: İnsan balıkçıysa geveze değildir. Gevezeyse balıkçı değildir. Ama lüzumu olunca da konuşmalı.

— Kınalı'nın burnunu görüyor musun?

— Görüyorum.

— Yukarda beyaz bir toprak olacak. Burundan hemen yukarıda, o yukarıdaki top ağaçların altına doğru; orayı görüyor musun?

— Hayır...

İki kürek daha çekti.

— Şimdi?

— Şimdi görüyorum.

Yine sustu. Altımızdaki mavi âlemden derin, sağır bir ses çıkıyordu. Bildiğimiz insan, hayvan, düdük, makine, tahta, rüzgârda, tel, ağaç, böcek... Yeryüzü seslerinden başka türlü bir ses, derinden, kulaç kulaç derinden bir ses işitiyordum. Bu ses, bu mavi âlemin nefes alıp verişinin sesidir gibi geldi bana. Bir karıncanın bizim bütünümüzü değil, milyonda bir parçamızı duyması gibi ben de bu kocaman, deniz denilen canlı, muhteşem mahlukun bir parçasının sesinin, sağır, derin gürültüsünün milyarlarla eksilmiş bir parçacığını işitiyordum. Şakaklarım zonkluyor, kulaklarım vınılıyordu. Açıklarda bu durgun, derin, sesi gelmeyen sestten hep ürkmüşümdür. Konuşmak istiyorum. Bu sesi duymamak için içimden haykırmak geçiyordu. Şimdi pek yaklaştığımız Sivriada'ya kadar yüzsem, karaya ayağımı bassam, bağıra bağıra bir türkü söylesem diye içimden geçti.

— Barba, dedim, söyle Allah aşkına, neden gidip Sivriada'da balıkçı var mı diye bakar da geri döner, martı?

Kirpiklerinin kenarları kırmızı kırmızı gözlerini kaldırıp yüzüme baktı. Denizden, sükûttan, denizin doyulmayan derin sesinden korktuğumu anlamıştı. Cevap vermeden önce beni bir süzdü. Güldü. Sonra:

— Başka balıkçı varsa kalkar yanıma gelir de ben kızar, başka yere giderim. O gün de tersliğim üstümde olur, ona balık vermem diye. Herkes de bilmez, nişanı belli etmemek için kaçıyorum sanır. Vallahi değil. Ne münasebet! Allah herkesin rızkını verir. Benim için buralarda balık tutacak “taş” mı yok? Buraların altını ezbere bilirim ezbere. Tahtelbahir* gelip benden sorsun. Keyfim, yalnız balık tutmaktır. Balığı yapayalnız tutmaktır. Anladın mı?

Balıkçı şimdi onunla konuşuyordu:

— Benim, yalnız balık tutmaktan hoşlandığımı sen nereden bilecekmişsin? diye bu efendi soruyor, cevap versene ulan!

Martı da artık konuşmuyordu. Kırmızı halkalı, hiç kırılmayan yusuvarlak gözü sandalımızdaydı. Bem-beyaz, tertemizdi. Soğan kabuğu renkli gagası açılıp kapanıyordu.

— Cevap versene topal!.. Söylesene... Orada balıkçı varsa, bu tarafa doğru geliyorsa sana iş yok diye. “Sen sinirlenirsin, kaçarsın, akşama kadar ters herifin biri olursun, olan bana olur” desene. “Domuzun biri olursun” de. “Küreği kaldırır sanki bana vurabilirmişsin gibi yaparsın” de. “Bir balık kafasını bana çok görürsün” de.

Martı baktı, sustu.

* Denizaltı.

Balıkçı bana:

— At şu kafaları martıya, dedi.

Nasıl yutuyordu martı, görmeye değer. İştahlı insanlar gibi iştahlı martılar da oluyor. İnsanı tiksindiriyor. Ben yemeğini gizlice yiyen insandan hoşlanırım. O insanlar bir ağaç altına oturur, paketini açar, ne yediğini bile bilmezsin. Belki ağızlarını şapırdatırlar, belki iştahla da yerler ama, yanlarından biri geçse suçüstü yakalanmış gibi utanırlar.

Balıkçı:

— Çok açgözlüdür, dedi. Bu huyunu sevmem ama, martı bu. Bu martı mahluku doymak nedir bilmez.

— İnsan gibi, dedim.

— Yok, dedi, insana taş atma, insandan insana fark vardır, tokgözlüsü de olur.

— Ama, azdır.

— Çoktur, dedi.

Karları erimemiş Uludağ tepelerini gösterdi.

— Bu taraflarda, dedi.

Oltaları atmıştık. Şimdi balıkçı durmadan konuşuyordu. Sanki benim “İnsan gevezeyse balıkçı değildir” müşahedemi* bana çok görmüştü.

— Yemek yerken utanan köylü çok gördüm. Ayıpmış gibi yemek yiyorlardı. Sonra sofrasındaki ıstakozu ağızını açmadan kibarcasına, martıdan daha çabuk tüketen beyler de gördüm. Kibarlığına kibar yiyorlardı: Ağızlarını şapırdatmadan, yalnız çenelerini oynatarak... Ama o çeneye biraz dikkat etsen korkardın. Ne korkunç şeylerdi. Çene değil makine. Makine değil, değirmen.

* Gözlem.

Topal martı etrafımızda dört dönüyordu.

— Bunun başka ahbap sandalları da olmalı Barba?

— Olmaz olur mu?

— Hepsinin de huyunu bilmesi gerek.

— Bilmez olur mu?

— Bir martı için bu kadar politika...

Balıkçı, çürük dişlerini açtı. Ta küçükdilini gördüm.

— Gırtlak... Boğaz... dedi.

Yine sustuk. O oltasını tartıyordu. Ben yine bu oltanın önce hızlı hızlı, sonra ağır aksak benimle beraber battığı, derinliklere doğru nefessiz daldığım düşünce-sine kapıldım. Buradan şu mavi mahlukun ezgisinden kurtulsam da karada rahat rahat nefes ala ala ölssem, dedim kafamın içinden. Balıkçı konuşmamaktan balık beklemekten ne kadar hoşlanırsa hoşlansın, yalnız kendini düşünmediğini, beni unutmadığını belli eden isteksiz bir gevezelikle konuşmaya başladı:

— Sular fena, dedi, sen de fena oluyorsun denizde... Biraz sonra döneriz, üzülme...

Susmasıyla bir başka taraftan alması bir oldu:

— Tuhaf, dedi, alışmışım şu topala. Onu etrafımda görmediğim günler bir şey kaybetmiş de ne olduğunu bir türlü bulamayan, durmadan da o şeyi arayan insana dönerim. İnsana alışamıyorum ama şu deniz kuşuna alışmışım. İnsana alışsam evlenirdim. Alışamıyorum. Aynı evde, aynı yatakta bir insanla bütün gece beraber olmak beni zıvanadan çıkarır.

Balıkçının yer odasını düşündüm. Orada hemen hiç oturmazdı. Ağlarını koyar, çoğunca kahvede ya da sandalda yatardı.

— Sen evden hoşlanmıyorsun Barba Yakamoz, dedim.

— Hiç, hiç, dedi. Ben evden hoşlanmıyorum. Anam ben kundaktayken ölmüş. Babam hiç evde oturmazdı. Ben yazın denizden hiç çıkmazdım. Akşam, babamın balıktan dönüşünü bekler, hemen sandalın başaltına kıvrılırdım. O bizim kümesteki balık ağının üzerine uzanmaya giderdi söylene söylene. Erkenden gelir beni uyandırır. Kafası, gördüğü rüyadan kızmamışsa, balığa götürürdü. Biraz dalgalıysa, homurdanır... “Hadi sen git çarşıda oyna” derdi. Kös kös uzaklaştırdım...

— Balığa mı Barba Yakamoz?

— Balığa... Ne olacak?

— Beni de alsana.

Cevap vermedi. Yüzüme de bakmadı. Ama, balık bile tutmadan verdiğim bahşişin yabana atılır bir şey olmadığı, Barba Yakamoz’un da şu dünya yüzünde ihtiyaçları olduğu düşünülürse beni tekrar balığa götürmesi mazur görülebilir.

— Ama, dedi, sandalın içinde ölsen, geri dönmem.

— O gün biraz rahatsızdım.

— Yine rahatsız olacaksın. Aldırma. Bu sinirle sen sonra karada da bir gün gelir rahat edemezsin. Koy ki bir şey olmaz. Ama ölsen n’olur? Ecel geldikten sonra ha karada, ha denizde...

— Neden denizde insana ölüm korkusu gibi bir şey geliyor?

— Ölüm korkusu değil o, dedi, akıl korkusu.

— Ne demek o Barba?

— Denizde kafa başka türlü, karadakinden başka türlü işler. Karada çare elini uzatsan elindedir. Ama bir sandalın içinde çaresizliğin elindesin. Hastalansan

doktor yok. Ölsen papaz yok, imam yok –sanki bir işe yararmış gibi–, kör olsan, elini tutan yok. Delirsen morfin yok. En iyisi bir şişe rakı al... Dur! Recep oğlum, şurdan bize bir 190'lık aliver.

Sandala atladım. Baktım Barba Yakamoz'un yakasında bir siyah matem tülü var.

— Kimin öldü Barba?

— Bir uzak akraba...

Bu sefer sandalda hiç konuşmadık. Nişana vardığımız zaman:

— Neandros'un* ucunu görüyor musun?

— Görüyorum.

— Kırmızı toprağı da gördün mü?

— Gördüm.

— Tam sahilde beyaz bir ev olacak. Şu kayaların üstünde mi, tam?

— Üstünde... deyip de oltanın ucuna karidesleri takip suya saldıktan sonra topal martıyı hatırladım.

— Topal martı nerde? dedim.

— Öldü, dedi,

— Ne?.. Nasıl?..

— Nasıl olduğunu bilmem ama, bir sabah nişana vardım ki, tam nişanın üstünde ölüsü yüzüyor...

— Seni görsün diye mi nişanda gelip öldü dersin?

Cevap vermedi. Birdenbire yakasındaki matem alametini, topal martı için taktığı düşüncesi aklıma geldi. Güldüm.

— Ne gülüyorsun? dedi.

* Önceki baskılarda Leandros (Kız Kulesi) ismiyle geçen ada, Neandros olarak değiştirildi. Hikâyede anlatılan Adalar düşünüldüğünde bahsi geçen yer, Büyüka'da'nın iki kilometre kuzeyindeki çıplak ada, yani Neandros (Tavşanadası) olmalı. (e.n.)

— Hiç, dedim, yoksa uzak akraba topal martı mıydı?

Yüzünü gözüme dikti.

— Bugün, dedi, kafan karadaki gibi işliyor, korku yok! Doğrusu da bu. Böyle olmalı. Karadaki gibi işlemeli kafa denizde de. Hiçbir şeyin çaresi karada da yoktur. Bize çare, elimizin altında gibi gelir. Yalan! Boş! Dünya çaresiz dünyadır.

— Olamaz öyle şey Yakamoz, dedim. Dünya çarelidir. İnsanlar dünyaya bir çare bulacaklar.

— Hay yaşayasın pedimu*! İşte karada böyle düşünülür. Denizde de böyle düşünmelidir. Yanlış ama, olsun. Hep, her zaman böyle düşünmeli.

Bir şey söyleyecektim. Cıgaralı elini kaldırdı. Sus işareti verdi. Sustum. Oltaya asıldı. Yakaladığı beş altı kiloluk bir kırlangıçtı. En azdan bir onluğu vardır diye düşündüğünü sanıyorum. Kepçeyi vurdu, balığı kıça doğru fırlattı. Yemi tazeledi. Konuş bakalım, der gibi bana baktı.

— Ey, dedim, ne diyecektim? Yoksa topal martının mı matemini tutuyorsun?

Önce kafasını gösterdi:

— Kafa dediğin eskir, ihtiyarlar, ölür bile insan ölmeden, dedi.

Sonra kalbini gösterdi:

— Eskimeyen, eksilmeyen şey buradadır.

Sustu. Koca adam, barut gibi adam, köyde kimse'nin sevmediği, hoşlanmadığı adam.

— Ölüsünü burada bulunca ağladım, dedi. Sen hani geçen balığa geliştinizde hastalanmıştın, ben de

* Rumca "yavrucuğum".

öyle hastalandım. Balık tutmadan döndüm. Her tarafım kıyılıyordu. Eve gittim yattım. Sabahleyin ağzım zehir gibi uyandım. Dolapları karıştırdım, bir ilaç ararmış gibi. Bu tülü buldum taktım.

Çengel gibi parmaklarıyla siyah bezi yakasından söktü, denize attı.

— Bu da deliliğimizin bir başka türlü, dedi. Deniz mi bizi böyle eder, nedir? Aç şu şişeyi.

Fincanın içine rakıyı koyduk. Gözünden bir damla yaş düştü berrak, keskin kokulu suya. Göğsüne vurdu.

— Bu yürek, bizim yüreğimiz, bir tahtası eksiklerin yüreğidir, dedi.

Rıza Milyon-er

Bin dokuz yüz otuz yediden beri İstanbul'a gelmemişti. Otuz yediden kırk yediye on, kırk sekize on bir, kırk dokuza on iki, elli üçe varmaya dört, demek tam on altı yıl.

Otuz yedide bir şubat sonundaydı. Bu seferki marta rastladığına göre on altı yıl bir ay şu kadar gün. Yıllar da durulmayan istasyonlardan geçer gibi geçiliyor be!

Trenden indiği zaman pek şaşkındı, pek pişmandı. Ne demeye terliğini, hela kokan ılık sofaları bırakmıştı? Karıcağızının hâlâ pembe yüzünü, oğlunun ikide bir şaplak indirdiği güzel ensesini, kızının kirpiğini bir özleyiş özledi!.. İnsan radyosunu, radyosunun bulanık yeşil gözünü; kırmızı, yeşil, sarı çizgilerle çizikli gâvur şehirleri adı dolu aydınlık yerini de özler miymiş? Allah kahretsin! Özlermiş insan duygulu olunca. Bereket, şu Sirkeci'nin otelleri her Anadolu kasabasından eşya ve merhaba taşır. Her otel kıraathanesinin aynasına Hacı Mustafa Efendi'ye, ziraatçiye, Baytar Fuat'a, Kangaloğlu'na, İdris Bey'in damadına, sakallı oğlunun çenesine ait iki canlı çizgi çizilmiştir. Yoksa daha da garipseyecekti. Hani nerdeyse... Fen biraz daha terakki* etmiş

* İlerleme, gelişme.

olsa, insanı şöyle bir iğnede semalara uçurup evinin damına bırakıverse, basıp gidecekti. Evin damına insem ne yapardım, diye düşündü. Bacadan içeriye ip mi sarkıtmalı inmek için? Yoksam damdan bağırıp çağırmalı mı? Bağırıp çağırmak ayıp olur. Ne diye hem çocukları uyandırmalı? Ama bu saatte onlar radyonun başında dırlar. Bu saatte kim, hangi hanende veryansın ederdi?

Neye evin damına iniyordu sanki? Düşüncesizlik, düpedüz enayilik! Oraya kadar fen sayesinde kaba etine vurulmuş bir iğneyle geldiğine göre bahçeye, hatta evin kapısına da inebilirdi. İğne fazla gelmiş olursa kasabanın üzerine şöyle bir dolanırdı. Değil mi canım?

Evdekiler ne şaşıracaklardı... Karısı saf saf, cahil cahil:

— Rıza Efendi, diyecekti, nasıl oldu bu iş hele?

— Eczahaneye vardım. Vir bana şu seyahat iğnelerinden eczacı bey, dedim. Olmaz, dedi, doktor raporu lazım. İtme, eyleme, yapma, bize de mi eczacıbaşı, dedim. Nasıl olsa doktordan alırım almasına ya, neden para verelim değil mi ya? Veremem efendi, veremem, dedi eczacı, ya kalbin varsa? Ya tansiyonun yüksekse? Ya ganserliysen? Ya ciğerlerinde gapanmamış yaran varsa?.. İçimden, ağzını yel alsın herif, dedim. Dıştan, vallahi bir şeyciğim yok eczacıbaşı, dedim, billahi bir şeyim yok. Turp gibiyim. Ne tansiyonum var ne basurum. Bu vakit ben doktoru nirede bulayım? Vereyim sana bir doktor parası vir şu iğnelerden bana. Gülümsemi. Düşündü taşındı, gene güldü. Fen ne gadar ilerlerse ilerlesin insanoğlu bu zamanda galıyor, karı. Razılık getirdi. Tosla bakalım, dedi, evvelemirde* vizita parası-

* Her şeyden önce.

nı, yirmi beş papeldir. Fenlen beraber doktor vizitaları da ilerliyormuş İstanbul vilayetinde garı...

Rıza Efendi silkindi. Amma da yapıyordu ha! Evindeyken kafası hiç böyle olmaza işlemezdi. Ama neden olmasındı? Fen sayesinde şu hayal ettiklerim pekâlâ mümkündür ama, dedi kendi kendine, biz gene de bırakalım bu bahsi. Ne de olsa hayal. Şimdilik, hali hazırda hayal!

Kıraathanenin kapısından giren gazeteci “Mareşal Tito’yu Londra’da vurdular!” diye haykırdı. Vir bakalım şu gazeteyi, dedi. On kuruşu verdi. Gazeteci beş kuruş geri verince sevinir gibi yaptı. Ucuzmuş bu gazete be, dedi, bizim taraflara gelmez bu gazeteler... Hep on beşliklerini gönderirler. Bak şu İstanbullulara hele... Kendileri beş kuruşa gazete okur, bize on beşe okuturlar.

Soğan... Kaç bin kilo soğanı vardı? Patates, sarmısağı, yulafı, arpası, mısırı?.. Onar kuruş üste koy... Bir hesapladı. Bir patlak verseydi harp... milyonerdi. Rıza Efendi’nin gayesi buydu. Babası Hafız Saim Efendi’den bir ev, bir dükkân, bir tarla kalmıştı. Eve, dükkâna kendi yerleşmişti. Tarlayı ortaklama yarıcıya vermişti. Alır satar, geçinir giderdi.

Üç yüz dönüm tarla su kenarındaydı. Su kenarındaki tarlada mısırlar alimallah göğe tırmanırdı. Mısırlığın içinde gezinirken insanın püskül kokusundan başı dönerdi. Mısır tarlasında ay ışığını hatırladı. Ne ay ışığıydı o! Kaç para ederdi denizde mehtap! Hani bir mehtaplı akşam mısırlığın içine kandırıp götürdüğü, nasıl olmuştu o gün. Akşam güneşi mısırların içine batmıştı lök gibi.

Bir karpuz kesip yemişti. Tarlanın kenarından geçerken Çingene kızının şalvarını görmüştü.

Sonra günün birinde Çingene uğurlu gelmiş olacak ki şeker fabrikası için dönümüne bin lira ödemişlerdi tarlanın. Üç yüz dönümü üç yüz bin lira. Deli olacaktı. O akşam da böyle abuk sabuk hülya kurmuştu. Karı karı üstüne almıştı yatağa yatar yatmaz. Bir Boşnak kızı sarı saçlı, mavi gözlü; bir Serezli Çingene esmer, baygın bakışlı, yonca kokulu... Bir Çerkez ince belli. Bir Gürcü çekik badem gözlü, cümudiye* tenli... Bir, bir araba almıştı yağız atlı bir araba. Yaylada bir ev yaptırmıştı. Şeftali ağaçları dikmişti şeftali.

Ama rahat edememişti. Beş yüz bine çıkarmak için anasından emdiği burnundan gelmişti. Eskisinden daha cimri olmuştu. Şimdi de milyonu bir doğrultabilseydi milyonu. Ne kelimeydi bu be, ne kelime? Mi... li...yon!..

Çabuk söylendiğine ne bakarsın milyonun. Çocuk ağzı olduğuna ne aldanırsın hemşerim. Anasının gözüdür milyon... “Milyon er”: Milyonun erkeği, milyon adamı. Tam o sıralarda piyangodan da 60.000 lira çıkmamış mıydı. Soyadını da değiştirebilseydi. Şu babası da ne soyadı bulmuştu ya. “Karagözoğlu.” Üç yüz lira harcadı. İsmi Rıza Milyon-er koydu. “Rıza Milyoner”: Dükkânın kapısına levhayı astı ama yap hesabını sen milyoner değilsin derseler diye yüreği titrerdi.

Bir harp çıksa iş tamamdı. O zaman gösterecekti, onu sarakaya** alanlara. Kilo başına on kuruş bile çoktu. Sekiz kuruşla iş tamamdı. Milyonerdi.

* Buzul.

** Alay.

Tito'nun resmine baktı. Ulan olur mu olurdu. Doğruysa şu havadis harp çıkardı. İlk Cihan Harbi de Avusturya veliahdının öldürülmesinden patlamamış mıydı? Hep Sırbıya'dan patlak vermiyor muydu?

Bir ses: Oğlunu askere alırlar. Bir başkası: Şimdiki zamanda bir bomba ne milyon bırakır, ne er, ne ev, ne yaylada köşk "Rıza Efendi! Rıza Efendi!" diye kulağına haykırdı.

Yerini değiştirdi. Pencerenin önüne gidip oturdu. Tramvayları seyretti. Bomboş geçen bir tramvaya atlasa, Beyoğlu'na çıksa, dolaşsa hiç de fena olmayacaktı. Gideyim mi, gitmeyeyim mi bir karar veremedi patalese kilo başına beş kuruş daha bindirdi. Kafasındaki harp ihtimaliyle beraber şuna buna yaptığı zamlarla çifte milyoner oldu. Harp çıksın mı çıkmasın mı?.. Çıkarsa milyoner olacaktı ama ya erkek evlat? Tıpkı kendisine benzeyen kara yağız erkek evlat elden gitmiş, yayladaki aşiboyalı ev gitmese bile kazadaki hela kokulu, sac sobalı, halılı sedirli, bahçesi erik ağaçlı, asmalı ev yıkılmış, karı nalları dikmiş... Milyon damada kaldıktan sonra paranın kıymeti yoktu. Hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Birdenbire bütün ömrünü boşu boşuna harcadığını sandı. İtibarının paraya, refahının paraya, selametinin paraya, radyonun paraya, yayladaki evin paraya dayandığını anlayıverdi.

Kıymeti yoktu. Hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Kendi kıymeti bile yoktu. İş miydi sanki alıp satmak? İş miydi sanki malı bekletmek? İş miydi sanki vaktiyle üç yüz kuruş getirmeyen, ikide bir su basan tarlayı üç yüz bine okutup sokakta, mahallede birdenbire selamın sabahın, saygının, itibarın değişivermesi? Bütün bunlar iş miydi be?! Birdenbire içini bir fenalık bastı. Sokağa gene daldı.

İşti ya!.. İşti ya!.. Herkes yapabiliyor muydu? Hani talihi de yabana atmamalıydı. Allah insanla bir olmalıydı. Ama Allah da ne demeye seçer seçer de onun gibisini seçerdi, talihli diye?.. O da bilinmez. Hikmetinden sual olunmaz. Akıl ermez buna. Günaha girer adam. Günaha girmemek için fazla düşünmemeli. Hikmetinden sual olunmaz demeli!.. Dini bütün olmalı. Dindar olan derin düşünmemeli, şüphe etmemeli!.. Bu böyledir, böyle yazılmıştır levhi hikmette* demeli. Bu hikmetin sualini sormamalı. Soranlar günaha girsin sorsunlar isterlerse... Hiç olmazsa onun gibi talihliler sormamalı!

— Oğlum kahveci! Çocuğum! Biraz kaşarpeynirinden yarım francala alır mısın bana?

— Peki amca alayım.

Düşünmüyor, tramvaylara bakıyor... Düşünmemek olur mu? Kafası saat gibi. Karısını düşünüyor şimdi. Uyumuştur. Horluyordur. Düşünmüyordur. Rüya görmüyordur. Bir ayağını durmadan Rıza Efendi'nin üstüne atmaya savaşıyordur. Ama Rıza Efendi olmayınca ayak soğuk şilteye düşüdüğüveriyor olmalı. Hüsniye Hanım uykusunda tedirgin oluyordur. Kocasının oyluğuna ayağını atmadan rahat edemez ki o. Kahvenin içine dalgın dalgın baktı. Kimseler kalmamıştı. Beyoğlu'na çıkanlar çıkmış, çıkmayanlar odalarına çekilmişti. Yüksek sesle:

— Çeksene şu ayağını be karı, deyiverdi.

— Getirdim amca.

— Bir de çay söyle oğlum.

— Ocakçı kapadı gitti amca. İstersen ben kahve yapayım?

* İnsanların anlayamayacağı tanrısal sırlar.

— Ehh... Pek gitmez ama, yap bakalım!

Babasıyla tam on altı sene evvel inmişlerdi. Bu otele değil, yandakine inmişlerdi. Babası ertesi günü onu doktora götürmüş, filmler aldırılmışlardı. Ertesi günü doktor filmi görünce kendisine şüpheli şüpheli bakmıştı. Bir film daha çekilsin, bu olmamış, demişti. Bir film daha çektirmişlerdi. Doktor iki filme de bakmış, kafasını sallamış, babasına iki filmde de bulunan topluiğne büyüklüğünde bir siyahlığı gösterip “Tuhaf!” demişti. Ona sualler sormuştu.

— Uykuların nasıl? demişti.

— Gece terler misin?

— Kendini odanın ortasında bulduğun zaman şaşırır mısın?

— Işıkla yatarsan olmaz mı?

— Pek karanlık odada mı o hal geliyor?

— Çok su içer misin akşamları?

— Çok mu yemek yersin?

— İçki kullanır mısın?

— İçki içtiğin akşam mı bu haller olur?

— Kendini sofada bulduğunun sabahı nasıl uyanırsın?

— Bekâr mısın?

— Kariya gittiğin zaman yahut başka türlü –anlarsın ya– rahat ettiğin zaman olmaz mı bunlar? demiş. Dışarı çıkarttığı babasını çağırmış. Bu sefer kendisini dışarı çıkarmıştı.

Trende kasabaya dönerlerken babası:

— Bir şeyin yokmuş ulan! Evlenince bir şeyin kalmayacak. Bu haller de geçecek. Topluiğne kadar kara leke. Tövbe Yarabbi! Günah bütün bunlar be! İnsanın kafasının içi gözükür mü? Bunlar dalavere hep! Hep

para tuzağı! Sen askerdeyken şubenin doktoru da söylemişti bana... Ulan sen askerdeyken gider başkasının yatağına oturur konuşurmuşsun gece yarısı. Ne bok yemektir bu! Hiç haberin olmaz mıydı? Uykuda gezme hastalığı da olur muymuş? Böyle hastalık mı olurmuş? Yanında karı olunca, şöyle bir gözünle uyuyan bir karı, böyle hastalık mı kalır adamda, boş ver Rıza sen de... Keyfine bak. Öyle her şeye sinirlenme. Bu herifler hep para tuzağı! Aldırma! Ama çok da içme, yorulma. Neyse hemen paçaları sıvamalı. Bir gözünlen uyuyan bir karı bulmalı sana.

Ama işte on beş senedir bir gece bile kendini odanın ortasında bulmamıştı. Demek ki hasta masta değildi. Ne diye karısı onu İstanbul'a göndermez, ben de geleceğim diye tuttururdu. Bu sefer de çocuk gibi ağlamıştı. İçini şüpheli bir korku sardı. Keşke karıyı getirseydi. Getirmemişti de sanki bir yere mi gitmişti? Halbuki şöyle bir Beyoğlu'na kadar uzanmalı değil miydi bu akşam? İşte canı bile istemiyordu.

Rıza Efendi ışıkları ağır ağır söndürülmüş kiraathaneden odasına çıktığı zaman paranın para olduğunu yeniden bulmuştu. Patates on kuruş fırlasın da isterse harp çıksındı... Çıkarsa çıksın, parayla harbe de karşı dururdu. Biraz altın almalı sarraflardan. Parayı mala çevirmeli. Hemen memlekete dönmeli. Yarın sabah dönmek kararını verince uyudu.

Havadisi ertesi günkü akşam gazeteleri yazdı:

"... tüccarlarından Rıza Milyon-er indiği Şirin Manyas Otel'i'nin üçüncü kattaki odasından, meçhul bir sebepten sokağa düşerek koma halinde hastahane-ye kaldırılırken yolda ölmüştür. Polisçe tahkikata başlanılmıştır."

Birkaç gün sonraki gazeteler tamamlayıcı malumatla çıktılar:

“Geçenlerde, Sirkeci’de Şirin Manyas Oteli’nde vukuunu haber verdiğimiz pencereden sokağa düşerek ölme vakasının esrarı çözülmüştür. Tüccar Rıza Milyon-er’in ‘sairfilmenam’* hastalığına müptela olduğu, geceleyin gelen bir kriz neticesinde pencereden sokağa düştüğü anlaşılmış, morga kaldırılan ceset ailesine teslim edilmiştir.”

* Uyurgezer.

Sarmaşıklı Ev

— Nasıl ev, nasıl ev? dedi.

Karşılık vermeden önce sorusunu neden iki kere sorduğunu düşündüğümü biliyorum ama kendimden cevabını almaya vakit bulamadım ki.

— Canvermez'in evi, dedim bu sefer.

Ya ev, eve benzemez bir kulübe, bir baraka, bir taş yığını, mağara gibi bir şeydi, ya "Canvermez"ın bu köy içinde tanınmışlığı yoktu.

Halbuki bana kendisi söylemişti: Sarmaşıklı ev dedin mi herkes gösterir, köyün en güzel evidir, diye.

Hatta ben:

— Canvermez de o köyün en meşhur adamıdır, demiştim.

O da:

— Tabii! Tabii!.. demişti. Meşhur da laf mı? Köyün bülbülü, köyün tek insana benzeri, köyün tek...

— Tek?

— Tek şeyi...

— Nesi?

— ... İftiharı.

— Medarı iftihar.

— Tamam, ta kendisi.

Gölüşmüştük.

Adam hâlâ yüzüme garip garip bakıyordu. Şaşkın bir hali vardı. Birdenbire başını salladı. Güldü. Ta uzaktan elinde boya tenekesiyle geçen birine seslendi:

— Sabri! Sabri!

— Söyle Mihal Usta.

— Gel hele, gel.

— İşim var.

— Allah aşkına gel. Canvermez'in evi aranıyor. Sarmaşıklı evmiş.

Boyacı dönmüş bizden yana doğru geliyordu. O yaklaşadursun adam gözleri yüzümde arandı durdu. Gözlerini kısıyor, açıyor, yine kısıyor, yine açıyordu. Buruşuk yüzünde, kazma dişli ağzında, pis ve seyrek bıyıklarında hani neşeli bir şeyler de yok değildi.

Boyacı artık hemen hemen yanımızdaydı. İri bir çocuktuk boyacı. Taze, sevimli, sıhhatli bir yüzü vardı. Tombul yanaklarında çukurlar açan bir gülümsemeyle yanımıza geldi. Selam verdi.

— Siz mi arıyorsunuz Canvermez'in evini? dedi bana.

— Evet ben arıyorum.

Mihal Usta gülerek:

— Sen biliyor musun ki? dedi.

— Biliyorum ya, dedi boyacı. Şimdi oraya gidiyorum ben de ya!

— Öyle mi? Allah Allah! dedi Mihal Usta alay ederekten. Bıyıklarını tozlanmışlar gibi süpürdü. Kaşlarını da aynı şekilde parmaklarıyla silkti.

— Al götür efendiyi öyleyse, dedi.

Arkasını dönüp giderken ensesindeki buruşuklarda sanki bir başka Mihal Usta'nın birkaç yaş daha ihtiyar

ve köse bir benzeri adeta bir ikiz ve köse kardeşi gülümsermiş gibi geldi bana.

Boyacı çocukla yürüdük. Şişman vücudundan çıkan taze bir ter kokusu etrafımızı sardı. Güneş yakıtka yakıyordu. Bir kırk adım kadar yürümüştük. Birden Mihal Usta'yı da yanımda buldum. "Geri mi döndün?" diye sorayım dedim. Vazgeçtim. On dakika kadar ağaçsız, gölgesiz yolda beraberce yürüdük. Konuşmadan. Şişman boyacıdan çıkan ter kokusu bir ara eksilir gibi olurken bu sefer de Mihal Usta'dan bir kapak oda, öksürük, yıkanmamış eski bir mendil kokusu fırladı. Yirmi adım ötemizdeki gölgeliğe varmak içinmiş gibi öne doğru fırladım. Bir ara dönüp baktım ki boyacı ile Mihal Usta büsbütün yavaşlamışlar. Fısıfısıf konuşuyorlar. Benim hakkımda konuşuyorlarmış gibi geldi bana. Bir muhavere* ucu yakalarım umuduyla ben de yavaşladım. Baktım güneşin ortasında duruvermişler. Atkestanesinin koyu gölgesine on adım var yok. Gölgeye mi gitsem, onları mı beklesem, yoksa olduğum yerde durup kulak mı kabartsam diye kararsız düşünürken beni çağırdılar.

— Gelin yahu, şu gölgelikte konuşalım canım, dedim.

— Yok, yok, gel buraya hele, dediler.

Yanlarına vardım. Keskin ter kokusu ile ağızda çürümüş bir pastırma kokusu içinde bunalmış bir halde suallerine cevap vermeden başka bir sual yağmuruna tutularak, bir ondan, bir ötekinden yana döne döne hal oldum.

— Canvermez'i nereden tanıyorsun?

— Oda mı kiralayacaksın?

* Konuşma.

Canvermez'in evi var mıymış?.. Onu nerde görmüşüm ilk önce?.. Bende hiç akıl yok muymuş?.. Nasıl olurmuş? Canvermez'in asıl ismi neymiş, biliyor muyum?

Lazım geldiği kadar, daha doğrusu bildiğim kadar verebildiğim cevapları dinlemediler bile.

— Var git hemşerim! dediler. Bu köyde Canvermez diye bir adam yok. Olsa bile evi yok. Evi olsa bile kiralayacak odası yok. Varsa bile öyle bir adamla oturulmaz. Oturulsa bile çekilmez. Çekilse bile onlar Canvermez'in evini bilmiyorlarmış; bilseler bile bana göstermezler.

Aralarında Rumca konuştular. Bana yine:

— Var git hemşerim, var git, dediler.

Konuşurken farkına varmadığım soldaki daracık, cennet gibi gölgeli bir yola sapıp gülüşerek kayboldular. Uzun zaman kendilerini görmeden seslerini işittim.

Şaşırmış kalmıştım. Canvermez'i ben senelerden beri tanırım. Kendi halinde bir adamcağızdır. İsmi merak edip sormamışımdır. Bu köyde oturur. Ona bakılırsa babadan kalma üç odalı bir evi vardır. Odaların birinde kendisi oturur, ikisini yazın kiraya verir, emanetçilik gibi bir şeyler yapar. Bekârdır. Odalarından biri tutulmuş, ötekini de ben tutayım, demiştim.

Atkestanesinin altına nihayet vardım. Bitmişim; bir taş parçasının üstüne oturdum. Çevremde bir horoz iki üç tavuğuyla beraber geziniyor; görünürlerde başka kimsecikler yok. Yolda da insan yok. Herkes öğle uykusuna yatmış olacak. Dalmışım. Az sonra ihtiyar bir adam sırtında bir denkle göründü. Tam benim oturduğum taşın yanında durdu. Dengi bana tutturdu. Beraberce aşağıya aldık. O da taşın boş kısmına çöktü.

Bir cigara yaktı. Kör olası! Artık sormaya cesaret edemiyordum ama sormak da lazımdı. Uzaklardan aldım lakırdıyı:

— Bu köyden misin hemşerim? dedim.

— Değiliz bu köyden amma buralı olduk sayılır. Yirmi senedir burda hamallık ederim.

— Buralı sayılırsın.

— Sayanlar da var, saymayanlar da.

Amma da köye düşmüşüm ha! Şöyle aydınlık cevap veren birine rastlamayacak mıyım bu köyde?

— Köyünüz güzel ama...

— Gününe bağlı. Güzel günü olur cıgaran, paran varsa... Ocak yanarsa... Çorba pişerse, yük çıkarsa... Tıngırın varsa... Keyfin gıcırda...

— Doğru, her şey şarta bağlı şunun şurasında.

— Şartsız şurtsuz yaşayanlar da var.

— Var, var ama...

— Ölüm de var arkadaş, ölüm. Şu köşkün sahibi de ölecek. Şu horoz da.

Göğsüne vurdu:

— Şu ben de.

Yüzüme baktı:

— Şu sen de...

— Doğru, doğru ama, dedim, yine de fark var.

— Nede? Ölüden ölüye mi? dedi.

Şaşkınlığıma geldi.

— Öyle ya, dedim.

— Yok, dedi, yok. Ölüden ölüye fark yok; canlıdan canlıya var.

Düşündüm: Domuzuna haklıydı. İçimden “Vay anasını!” dedim. Sanki “Vay anasını!” dediğimi duymuş gibi yüzüme bakıp:

— Ya!.. dedi.

— Ben de onu söylemek istiyordum ya, canlıdan canlıya fark domuzuna, dedim.

— O var, dedi. Amenna!

Yakındaki köşkün balkonundan koca burunlu, ipek pijamalı, şişman bir erkek hayali gördük ikimiz de. Bize ters ters baktı bu hayal. Açık balkon kapısını hırsla kapadı.

Hamal:

— Uykudan uyandırdık beyi, dedi. Öğleleri uyursa benden çok yaşayacağını sanıyor.

— Yaşamaz mı?

— Yaşamaz, dedi.

— O ellilik var yok. Ben yetmiş beşliğim. Onun suratında, ayağında, bıyığında Azrail'in eli var şimdiden.

— Sende yok mu?

— Benim mumum sönecek, dedi, ben keyiften, çok yemekten ölmeyeceğim, benim mumum sönecek.

— Ama, dedim, bak o uyuyor, şu öğle sıcağında, püfür püfür. Kalkınca uykudan buzlu meyveler, şeftali erik... Sen sırtında yük, sokak çeşmesi akmaz. Çeşme bile yok köyün içinde.

Cevap vermedi. Ağzı köpürmüş gibiydi. Can alacak yerini bulmuş gibiydim. O gözünü kapamıştı. Yavaş yavaş süzgün süzgün açtı. Çenesini sakalıyla beraber tuttu.

— Firigidaireden, dedi, bir salkım üzüm aldım şimdi; al pehlivan. Yedim. Üstüne de bir maşrapa tomruk suyu içtim.

Sahiden üzümü yemiş, tomruk suyunu içmiş gibiydi. Gözüm kör olsun alay etmek için, “Afiyet şeker olsun” demedim.

— Tut bakalım şu dengin ucundan babalık; kaldır; tamam. Hadi allahâısmarladık!

— Aman hemşerim! Dur hele! Sana bir şey soracaktım.

Dengin altından kara gözlerinin akı baktı. Kızgın:

— Sor bakalım ama elini çabuk tut, dedi.

— Şu sarmaşıklı evi soracaktım da.

— Nasıl ev, nasıl ev? dedi.

Tuh Allah kahretsin! Herkes mi bu haltı karıştıracaktı. Son bir ümitle:

— Canvermez'in evi, dedim.

Yokuşu tırmanmaya başladı. Başını iki tarafa sallayıp homurdanıyordu.

— Var git hemşerim işine, dedi, var git.

İhtiyar hamal güneşe bir adım kala tekrar yükün altından kafasını çıkarıp bana doğru çevirdi.

— Hem, dedi, yanlış arıyorsun, Canvermez'in değil, Canveremez'in evini sor.

Köyün çarşısına indim. Bir sütçü dükkânına girdim. Yüz dirhem ekmekle yoğurt getirttim. Üstüne bir de buz gibi Elmalı suyu içtim.

— Borcum ne hemşerim?

— 7,5 ekmek, 40 yoğurt... Elli kuruş beyim.

Güleryüzlü bir Arnavut'tu sütçü. İri iri elleri vardı. Mavi gözleri pek cana yakındı. Herhalde beni de Arnavut sanmış olacak ki Tirana'dan Kegalardan megalardan söz açtı. Arnavutça bilip bilmediğimi sordu. Hiç bilmem, dedim. Oralardan çocukken gelmişim dedim mi demedim mi hatırlamıyorum.

Kapıdan çıkarken yine birdenbire bir cesaret geldi. Arnavut'tuk sözüm ona ya, sütçünün hoşuna gitsin diye:

— Hemşerim, dedim, Canvermez'in evi ne tarafta?

Sorum besa* gibi sağlamdı. Arnavut'un sumuhallebisi gibi yumuşak ve beyaz yüzündeki çakır gözleri bir harp gemisi hışmıyla üzerime doğru yürürken kendimi sokakta buldum. Ben kapıdan çıkarken o ağzı tükürük içinde:

— Kimin evi, kimin evi more**? diyordu.

* Yemin.

** Arnavutların söyledikleri her cümlenin sonuna ekledikleri sözcük.

Eftalikus'un Kahvesi

Bir genç adam yanıma geldi:

— Merhaba, dedi.

— Ooo, merhaba, dedim.

Sonra benimle çoktandır tanışmak istediğini, bir fırsatını bulamadığını söyledi. Yürümeye başladık. Öyle şeyler soruyordu ki, samimi olup olmadığını anlayabilmek zordu. Sordukları samimiyse onun hesabına, değilse benim hesabıma dikkatli bulunmak lazım geliyordu. Öyle ya, ya alay ediyorsa... Cepheyi ona göre alır, bir fırsatını bulup tüymek hayırlı olur... Ama ciddiye bu samimiyeti çocukluğa, toyluğa vermeli. Nasıl olsa bir gün kafasında senin için daha çok histen doğan hayranlık duygusu silinip gidecektir. Bu hayranlığa da fazla güvenmeye gelmez. Sürüp gitmesi benim için de, onun için de iyi bir şey ya. Onun için şüpheliyim. İkimizin de uzun uzun yerimizde saydığımıza bir işaret olmaz mı?

Genç adamın niyeti yazı yazmak olduğuna göre benimle alay etmek için samimi olması ihtimali çok kuvvetli ama, ne yapalım, fazla zeki ve dikkatli görünmeye de gelmez; bu da bir nevi ukalalık olur. İyisi mi, alay

etmesi ihtimaline karşı yapılacak en doğru hareket, işi samimiyete dökmek, yutmuş görünmek. Çok zeki biriyse sonuna kadar bu hayran rolünde seninle oynayabilir. Varsın oynasın; bununla bir şey kazanmış olmaz. Sahiden samimiyse ne mutlu. Olabilir. Sen o yaşta bugün hiç hoşlanmadığın yazıcıları, onlara yaklaşılmaya bile cesaret edemeden başka dünyadan insanlar gibi seyretmemiş miydin?

Şimdi bile hayranlıktan kurtulamadığın Frenk muharrirleri* yok mu? Gide'i görsen, bu seksenlik ihtiyarı nasıl hayranlıkla seyretmezsin, konuşma fırsatı bulsan kim bilir ne olmadık sualler sormazsın.

— Sizinle böyle bir kahvede oturabileceğim hiç aklıma gelmezdi.

Yan gözle yüzüne bakıyorum. Alay etmiyor vallahi. O alay etmiyorsa ben mi etmeliyim? diye düşünüyorum.

— Sizin hikâyelerinizi...

Sonradan belki de pişman olacağı cümlesini tamamlatmamak için hemen müdafaaya geçmeli. Genç adam hem de eleştirmeci olmak istediğini söylüyor. Öylesine pişman olacak ki. Rotayı değiştirmeli.

— Siz de hikâye mi yazarsınız?

— Benim yaşımda herkes gibi şiir yazıyorum. Bir iki hikâye de denedim ama beceremedim. Daha çok tenkide çalışıyorum. Neşredilmiş, bilmediğim Türkçe bir hikâye yok, diyebilirim. Ama sizin...

— Şu karşıdaki adama bakın. Anadan doğma kördür. Bakın, karşı tarafa “Mahmut Bey” diye sesleniyor. Demek ki Taksim Sineması'nın önünde olduğunu, karşıdaki börekçi dükkânında da Mahmut Bey isimli

* Yazar.

bir adam bulunduğunu biliyor. Bize bir seziş gibi gelen korkunç ilim ona kim bilir kaç seneye mal oldu.

— Mesela siz bundan hemen güzel bir...

— Olabilir ama, ben bu hikâyeyi yazmayacağım. Yalnız düşünüyorum; acaba kör, etrafın havasından, gürültüsünden mi nerede bulunduğunu anlıyor. Yoksa adımlarını mı sayıyor? Siz ne fikirdesiniz? Sağdan şu kadar, faraza doksan sekiz adım yürürsem Taksim Sineması'nın önünde olacağım. Evden çıkarken saat dokuzda bir mi vardı? Ağır yürüyorum. Şimdi saat tam dokuz olmalı. Börekçi Mahmut'un saat dokuzda dükkândan ayrıldığı görülmemiştir.

Gözlerindeki karanlık, dışarının tahassüslerinden*, kafasında bir aydınlık yaratmış olabilir. Belki de Şişli'den yürüyor, Harbiye'deki sesler ile Taksim Bahçesi'nin önündeki sesler arasında bizim farkına varmadığımız neler olabilir? Havada da bir değişiklik var mıdır? Hatta gözlerindeki zifiri karanlıkta bile ruhi bir zifiri karanlık farkları bulunabilir mi? Ama, bana öyle geliyor ki, daha çok seslerden, bizim için bilinmeyen, ama onun için hiç şaşmayan, değişmeyen, değişmez mahiyetini muhafaza eden gürültülerden...

Biz sokağın hendesesinin** de farkında değiliz. Ama o, münhanileri***, mustatilleri****, sokağın haritasını, teferruatını kafasına çizmiş olabilir. Belki semtlerin kokuları da vardır. Dükkânlar da ayrı ayrı kokabilir. Onun tabanının bildiği çukurlar da, tümsekler de bulunabilir. Körlük ne kadar modası geçmiş bir edebiyata benziyor. Kılı kırk yaran bir edebiyata...

* Duygulanım.

** Geometri.

*** Eğri.

**** Dikdörtgen.

Ben bütün bunları kafamda düşünürken genç arkadaşım durmadan beni öven sözler söylüyor. Belki de bu sözlerin tesiriyle kör hakkında uzun uzun düşünüyorum.

Kör adamı Mahmut Bey, karşı taraftan alıp beriki kaldırıma geçirdi. Adımını yaya kaldırımına atar atmaz kör:

— Sadık Ağabey, merhaba, dedi.

— Ooo, merhaba, Mösyö İvan, bu sabah erkencisin, dedi Sadık Bey.

İvan:

— Ne erkeni yahu, dedi. Saat dokuzu on geçiyor.

Taksim'deki saat tam dokuzu on bir geçiyordu.

Bu kadarı fazlaydı. Yanımdaki genç arkadaş, bu sırada hikâyelerimden hangilerini beğendiğimi soruyordu.

— Bilmem, dedim. Sonra “İşittiniz mi?” dedim.

— Neyi?

— Kör, saatin tam dokuzu on geçtiğini söyledi, dedim. İki dakika evvel.

— Yok canım, dedi.

— Vallahi, dedim.

— Olur şey değil, dedi.

Olur şeydi. Birdenbire işi keşfetmiştim. Mahmut Bey, körü almak üzere karşıya geçtiği zaman otomobil kornalarından duyamadığım bir konuşma yapmıştı körle. Saati o zaman sormuş olabilirdi.

Genç arkadaşla artık iyice dost olmuştuk. Bazılarını çekiştirebiliyorduk. Hikâyelerimi beğenmeyen eleştirmeciler hakkında onun beni müdafaa etmesini zevkle dinliyordum. Tam bu sırada bir beş dakika, körün nasıl bildiğini düşünüyormuş gibi sustuk.

Sonra:

— Hikâyelerinizi nasıl yazarsınız? dedi.

Güldüm. Alay edip etmediğini anlamak üzere yüzüne baktım. Hayır, vallahi alay etmiyordu. Ne iyi çocuktu bu.

— Sizin, dedi, en çok “Lüzumsuz Adam”ı severim. Sonra “Baba-Oğul”u, bir de “Tespîh” hikâyesiniz vardır, o da hoştur, dedi. “Kameriyeli Mezar” da fena değildir.

Mahcup, ama ağzım kulaklarımda susuyordum.

— Ama, sorduğuma cevap vermediniz ki? dedi.

— Ne sormuştunuz?

— Hikâyeyi nasıl yazarsınız? demiştim.

— Bilmem, diyebilirdim.

Düşündüm: Setin üstündeki kahvenin altından körün sesi geliyordu. Sadık Efendiyle bağıra bağıra konuşuyorlardı.

— Bilmem, dedim yine, işte böyle körü körüne. İşte mesela şimdi bir hikâye yazıyorum. Hem ismini bile koydum, dedim.

— Nedir ismi? Demek önce ismini koyarsınız hikâyenin, demedi.

— Yok ama bu isim hoşuma gitti de onun için, demedim.

— Nedir? diye sormadı.

— “Eftalikus Kahvesi.” Hatta kahvesini de bir kenara atıp yalnızca “Eftalikus” da olur. Hem de hikâyeyle münasebeti de ikinci derecede olabilir.

O demediklerimi anlamış gibiydi:

— Demek böyle yazarsınız siz hikâye, dedi.

— Nasıl? diye bu sefer ben sordum.

— Ne bileyim, dedi. Evvela ismini korsunuz. Sonra bir defa kurarsınız. Bir neticeye bağlarsınız.

— Yok yahu, dedim. Öyle yapmam. Doğrusunu ister misiniz? Ben hikâyenin nasıl yazıldığını da pek bilmem, dedim.

Paraları vermek üzere ayağa kalktık. Genç adam parayı bana verdirtmemek için samimi bir acele gösterdi.

Yanımızda, kahvesine tavla oynayan iki kişi, bu ben vereceğim, sen vereceksin münakaşasına gülümseyerek baktılar. Garson benim kasketimden ve kirli muşambandan, vakti halime dair pek acele bir karar vermiş olduğunu tahmin ettiğim bir hesapla benim paramı almakta bir tereddüt geçirdi. Ve o sırada genç arkadaş da kahveleri ödedi.

Ben:

— Ayıp ettiniz, dedim.

Eftalikus'un merdivenlerini indik.

İşte hikâyelerimi nasıl yazdığımı şimdilik merak eden dostum, yarın incir çekirdeği doldurmayacak mevzuları yazan bir hikâyecinin iyi bir hikâyeci olmadığını yazacağına göre, bilmem hikâyem oldu mu? Olmadıysa ne yapalım? Bizim hikâye anlayışımız da böyle efendim.

Hişt, Hişt!..

Yürüyordum. Yürüdükçe de açılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Belki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım.

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık! Ya yağmur yağsaydı... Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı... Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.

Çukolata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan:

— Hişt, dedi.

Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu bosunu almamış taze devedikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin damını, uzakta uçan bir iki kuşu, yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken:

— Hişt hişt, dedi.

Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt hişt

ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki hişt hişt diyen.

— Hişt! dedi yine.

Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım çalılardan arasına birisi saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otuyor. Onun da rengi çağla bademi, ağzı, dişleri, kulaqları boynu ne güzel. Otluyor. Otları adeta çatırdatarak yiyor. Belki de bu çıtırtılı, çatırtılı sesi “hişt hişt” diye duymuşumdur. Eşeğin ot koparışının sesinden apayrı bir ses:

— Hişt hişt hişt, dedi.

Hani bazı kulağınızın dibinde çok tanıdığınız bir ses isminizi çağırır. Olur değil mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğiniz, hatırladığınız bir ses, ses olmadan sizi çağırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir sis kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe. Yola indim. İsteddiği kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun. İsterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma hişt hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur.

İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire, önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstüdesiniz dedim.

Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden aptal, çilli horoza benzer bir mahluk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzuyla yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, aptal, otuzbirli bir yüzle baktı. Şimdi bir çiçek tarlasındaydım. Bana hişt hişt diyen mutlak bir kuştı. Vardır böyle kuşlar. Cık cık demezler de hişt hişt derler. Kuştı kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

— Merhaba hemşerim, dedi.

— Ooo! Merhaba! dedim.

Tekrar işine daldı. Hişt hişt, dedim. Aldırmadı. Bir daha hişt, dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı hişt hişt hişt!

— Buyur beğim, dedi.

— Bir şey söylemedim, dedim.

Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

— Hişt hişt, dedim.

Yüzünü göğsüne kaldırdı. Kuşlara baktı. Denize baktı. Dönüp şüpheyle bana baktı.

— Bu sene enginarlar nasıl? dedim.

— İyi değil, dedi.

— Baklayı ne zaman keseceksin?

— Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi “hişt” dedim.

Yine şüpheyle denize, şüpheyle göğsüne, şüpheyle bana baktı.

— Kuşlar olmalı, dedim.

— Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sırada şu kulağım ağırlaştı.

— Bir yıkatmalı, dedim, benim de geçenlerde ağır-
laşmıştı...

— Yıkattın mı?

— Yıkamadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alı-
verdi; pislikmiş.

— Çocuklar nasıl? diye sordum.

— İyiler, dedi. Dokuzdu sekiz kaldı. Biliyorsun do-
kuzuncunun macerasını ya...

— Sus, sus, dedim. Yürekler acısı. Haydi allahais-
marladık!

— Haydi güle güle.

Biraz uzaklaşınca:

— Hişt hişt.

Bu sefer yakaladım. Bahçivandı. Oydu oydu.

— Hadi hadi yakaladım bu sefer seni, dedim.

— Yok vallahi, dedi, vallahi daha kesmedim bakla,
senden ne diye saklayayım, parasıyla değil mi?

— Sen değil misin hişt hişt diyen?

— Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden
gelir?

Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, deniz-
den, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten.
Gelsin de nereden gelirse gelsin!.. Bir hişt hişt sesi gel-
medi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcek-
ler, insanoğulları...

— Hişt hişt.

— Hişt hişt.

— Hişt hişt.

Dölger Balığın Ölümü

Hepsinin gözleri güzeldir. Hepsinin canlıyken pulları kadın elbiselerine, kadın kulaklarına, kadın göğüslerine takılmaya değer. Nedir o elmaslar, yakutlar, akikler, zümrütler, şunlar bunlar?..

Mümkünü olsaydı da balolara canlı balık sırtlarının yanardöner renkleriyle gidebilselerdi bayanlar; balıkçılar milyon, balıklar şanüşeref kazanırdı. Ne yazık ki soluverir ölür ölmez, öyle ki üzölmüş bebeklere döner balık sırtının pırıltıları. Benim size ölümünü hikâye edeceğim balığın öyle pırıltılı, yanardöner pulları yoktur. Pulu da yoktur ya zavallının. Hafifçe, belirsiz bir yeşil renkle esmerdir. Balıkların en çirkinidir. Kocaman, dişsiz, ak ve şeffaf naylondan bir ağzı vardır: Sudan çıkar çıkmaz bir karış açılır. Açılır da bir daha kapanmaz.

Vücudu kirlice, esmer renkte demiş miydim? Yam-yassıdır demiş miydim? Tam ortalık yerinde, her iki yanda sağlıklı sollu iki başparmak izi diyebileceğimiz koyu lekeler vardır, demiş miydim?..

Rum balıkçıların Hrisopsaros (Hristos balığı) dedikleri bu balık, vaktiyle korkunç bir deniz canavarıy-

miş. İsa doğmadan evvel Akdeniz'e dehşet salmış. Bir Fenikeli denize düşmeyegörsün! Devirdiği Kartacalı çekirtmesinin*, Beniisrail** balıkçı kayığının sayısı sayılamamış. Keser, biçer, doğrar, mahmuzlar, takar, yırtar, koparır, atar, çeker parçalamış. Akdeniz'in en gözü pek; insandan, hayvandan, fırtınadan, yıldırımdan, yağmurdan, beladan, işkenceden yılmaz korsanı, dülger balığının adından bembeyaz kesilirmiş.

İsa, günlerden bir gün deniz kenarında gezinirken sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. “Ne oluyorsunuz?” diye sorunca balıkçılara, “Aman,” demişler balıkçılar, “elaman! Elaman, bu canavardan! Sandallarımızı kırdı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız.”

İsa yalınayak, başı kabak; dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin başparmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş, kulağına bir şeyler söylemiş...

O gün bugündür dülger balığı, denizlerin görünüşü pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratıdır. Birçok yerlerinde çiviye, kesere, eğriye, kerpetene, testereye, eğeye benzer çıkıntıları, kemikle kılçık arası dikenleri vardır. Dülger balığı adı bunlardan ötürü ona takılmış olmalı.

Bütün bu alatü edevatın dört yanını şeffaf naylondan diyebileceğimiz işlemeli bir zar çevirmektedir. Kuyruğa doğru bu incecik zar azıcık kalınlaşır, rengi koyulaşır, bir balık kuyruğunun biçimini alır.

* Tek direkli, yelken ve kürekle giden tekne.

** İsrailoğulları.

Oltaya tutuldu muydu dünyasına, sulara küsüverir. Nasıl bir korku içine düşer kim bilir? Onun için dünya bomboştur artık. Oltadan kurtulsa da fayda yoktur. Suyun yüzüne yamyassı serilir. Kocaman gözleriyle insana mahzun mahzun bakar durur. Sandala aldığınız zaman dakikalarca onun sesini iştirsiniz. Ya, sesini! Bir o, bir de kırlangıçbalığı sandalda ölünceye kadar ikide bir feryada benzer, soluğa benzer acı bir ses çıkarır. İnce zardan ağzını bir kere ağlara vurmasın, küstüğünün resmidir, dülger balığının.

Bir gün balıkçı kahvesinin önündeki yarısı kırmızı, yarısı beyaz çiçek açan akasyanın dalına asılmış bir dülger balığı gördüm. Rengi denizden çıktığı zamanki esmer renkteydi önce. Vücudunda hiçbir kımıldama yoktu. Taş kadar cansızdı. Yalnız aletlerinin etrafını çeviren incecik, ipekten bile yumuşak zarları oynaşp duruyordu. Böyle bir oynama hiç görmemiştim. Evet, bu bir oyundu. Bir görünmez iç rüzgârının oyunuydu. Vücutta, görünüşte hiçbir titreme yoktu. Yalnız bu zarlar zevkli bir ürperişle tatlı tatlı titriyorlardı. İlk bakışta insana zevkli, eğlenceli bir şeymiş gibi gelen bu titreme, hakikatte bir ölüm dansıydı. Sanki dülger balığının ruhu, rüzgâr rüzgâr, bu incecik zarlardan çıkıp gidiyordu; bir dirhem kalmamacasına.

Hani bazı yaz günleri hiç rüzgâr yokken deniz üstünde bir meneviş peydahlanır. İşte öyle bir cazip titremeydi bu. İnsanın içini zevkle, saadetle dolduruyordu. Ancak, balığın ölmek üzere olduğu düşünülürse bu titremenin anlamı hafifçe acıya yorulabilirdi. Ama insan yine de bu anlama almamaya çalışıyordu. Belki de bu harikulade tatlı bir ölümdü. Belki de balık hâlâ suda, derinliklerde bulunduğunu

sanıyordur. Karnı tok, sırtı pektir. Akşam olmuştur. Deniz dibinin kumları gıdıklayıcıdır. Altta, dişi yumurtaları, yukarılarda erkek tohumları sallanıyor, sallanıyor sanıyordur. Vücudunu bir şehvet anı sarmıştır... Birdenbire dehşetli bir şey gördüm: Balık tuhaf bir şekilde, ağır ağır ağarmaya, rengini atmaya, bembeyaz kesilmeye giden bir hal almaya başlamıştı. Acaba bana mı öyle geliyor? Sahiden rengini mi atıyor? Demeye, dikkatli bakmaya lüzum kalmadan yanılmadığımı anladım.

Kenarları süsleyen zarların oyunu çabuklaşmaya, balık da gitgide saniyeden saniyeye, pek belli bir halde beyazlanmaya başladı. İçimde dülger balığının yüreğini dolduran korkuyu duydum. Bu hepimizin bildiği bir korkuydu: Ölüm korkusu.

Artık her şeyi anlamıştı. Denizlerin dibi âlemi bitmişti. Ne akıntılara yassı vücudunu bırakmak, ne karanlık sulara, koyu yeşil yosunlara gömülmek... Ne sabahları birdenbire yukarılardan derinlere inen, serin aydınlıkta uyanıvermek, günün mavi ile yeşil oyunları içinde kuyruk oynatmak, habbeler* çıkarmak, yüze doğru fırlamak... Ne yosunlara, canlı yosunlara yatmak, ne akıntılarda aletlerini kekamozlara** takarak yıkanmak, yıkanmak vardı. Her şey bitmişti.

Dülger balığının ölüm hali uzun sürüyor. Sanki balık, şu hava dediğimiz gaz suya alışmaya çalışmaktadır. Hani biraz dişini sıkarsa alışması bile mümkündür gibime geldi.

Bu iki saat süren ölüm halini, dört saate, dört saati sekiz saate, sekiz saati yirmi dörde çıkardık mıydı; dül-

* Su kabarcığı.

** Teknelerin su kesimi altına yapışan deniz canlıları.

ger balığını aramızda bir işle uğraşırken görüvereceğiz sanıyorum.

Onu atmosferimize (suyumuza) alıştırdığımız gün bayramlar edeceğiz. Elimize görünüşü dehşetli, korkunç, çirkin ama aslında küser huylu, pek sakın, pek korkak, pek hassas, iyi yürekli, tatlı ve korkak bakışlı bir yaratık geçirdiğimizden böbürlenerek onu üzme için elimizden geleni yapacağız. Şaşıracak, önce katlanacak. Onu şair, küskün, anlaşılmayan birisi yapacağız. Bir gün hassaslığını, ertesi gün sevgisini, üçüncü gün korkaklığını, sükûnunu kötüleyecek, canından bezdireceğiz. İçinde ne kadar güzel şey varsa hepsini birer birer söküp atacak. Acı acı sırtarak İsa'nın tuttuğu belinin ortasındaki parmak izi yerlerini, mahmuzları, kerpeteni, egesi, testeresi ve baltasıyla kazıyacak. İlkçağlardaki canavar halini bulacak.

Bir kere suyumuza alışmayagörsün. Onu canavar haline getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmayacağız.

Kafa ve Şişe

Bütün gün, ne ettiğimi bilmeden dolaştım. Çoktandır ne yaptığımı bilmiyorum. Ancak böyle dolaşırsam bir şeyler görebiliyorum. Yoksa gözümü dört açsam nafile! Böylece hiç kimseyi, hiçbir eşyayı, hiçbir olayı dört başı mamur gördüğümü ve duyduğumu iddia edemem. Daha çok işin hiç lüzumsuzunu, teferruatını kılı kılına görüyorum, duyuyorum da esaslı kısmını kaçı-
rıyorum. Beni bir şahitliğe çağırırsalar hapı yuttuğumun resmidir. Sokakta bir adamın bıçak çektiğini göz önüne getirin. Ben bıçağı görmem de, bıçağı çekenin kaşlarına takılırım. Bıçağı yiyenin fışkıran kanını, yüzündeki acıyı görmem de, münasebetli münasebetsiz bir şey görürüm.

Yargıç bana sorsa, “Bıçağı çeken bu muydu?” dese önce adamın kaşlarına bakarım. Kaşlarını herhangi bir tesadüfle uçlarından almışsa, “Hayır, bu değildi” demezsem yalan söylemiş olurum. Yahut da yargıçtan müsaade ister, kaşının kenarları alınıp alınmadığını araştırırım. Böyle olmasına böyleyim. Şahitlikte pek zararlı bir adam olurum ama, şu hikâyecilik işinde zararı bana dokunuyor. Dün akşam bir kavgaya şahit

oldum. Onu anlatmak istiyorum. Dört delikanlıydı. Onlar içmek için, ben yemek yemek için girdiğimiz aşçı dükkânı aynı zamanda meyhaneydi de. Günlerden bayrağı bir gün olduğu için ancak sekiz on masa doluydu. Bir yirmi kadarı boştu.

Vitrinli frijiderin yahut frijiderli vitrinin önünde direğin kenarındaki iki kişilik masaya oturmuştum. Yalnızdım. Yalnızdım ama muhayyel* bir arkadaşım vardı karşımda. Bu muhayyel arkadaş pek severim. Öyle ki bazan konuşurken dudaklarına dalar, öpüveresim gelir. Ellerini severim, gözünün rengini severim. İçime ondan durmadan yağmur gibi bir şeyler yağar. Hiçbir sözü gücüme gitmez. Hiç büyük laf etmez. Fazla konuşmaz, tükürmez, kaşınmaz, ideal arkadaşır. Kadın mıdır, erkek midir, zengin midir, fakir midir, okumuş yazmış mıdır, cahil midir, ihtiyar mıdır? Nasıl karar verirsem öyledir. Bazan boyasız, süssüz bir okumuş kızdır. Pırıl pırıl konuşur. Bazan güzel bir erkek çocuktur. Yaşı on altı-on yedidir. Okumuş yazmışlığı pek yoktur. Duvar boyacısıdır. Hırıstıyan'dır. Kapkara kömür gibi gözleri vardır. Güldüğü zaman insandan üstündür. Bakmaya doyamam. Bazan altmışlıktır. Görmüş geçirmiştir. Doğramacılık, makinistlik, duvar afişçiliği yapmıştır. Fıstık satmıştır. Kavun karpuz satmıştır. Köşe başlarında kestane kebab etmiştir. Bulduğu zaman akşamları içmiştir. Hikâye hikâye üstüne anlatır. Kahramanlık hikâyeleri vardır. Karıkoca hikâyeleri vardır. Dövüş, muharebe hikâyeleri vardır. Hangisiyle beraberdim, geçmiş gün unuttum. İşte bu muhayyel arkadaşla oturmuş anlatıyorduk. Ne diyorduk, neden söz açmıştık bilmem. Birdenbire benim kulağım

* Hayal edilen.

hizasından bir bira şişesi uçtu. Frijider vitrininin kalın camında tuz buz oldu.

— Ulan pezevenk, diyordu, ne gözümün içine içine bakıyorsun?

Baktım benim demin karşıma aldığım kömür gözlü arkadaşımı.

— Dur yahu, dur bakalım, dedim. Bakmak günah mı yavrum?

— Bakmaktan bakmaya fark var, amca.

— Sen üzülme be delikanlı, bırak ihtiyar adamı. Belki birine benzetmiştir seni.

Dönüp adama baktım: Hayret!

O da benim bir yarım saat evvel konuştuğum Tatar yüzlü, sert beyaz sakallı, küçücük gözlü, kaşsız, kirpiksiz ihtiyardı. Ses çıkarmıyor, gülüyordu. Yüzü sapsarı kesilmişti. Bir utanma hissi ellerinde tiril tiril titriyordu.

— Yok vallahi yok. Yanlış yanlış... Evlat! Arkadaş! Güzel! derken... Birdenbire kızıverdi.

— Ne var ulan, dedi. Baktıksa ne olmuş! O kadar işkilliysen meyhanede ne işin var? Göze yasak yok, güzele bakmak sevap! dedi, güldü.

— Sen gel benim yanıma, dedim.

Kendi yerime oturttum. Ben de karşısına geçtim. Gittim çocuğu yatıştırdım. İhtiyara rakı ismarladım.

— Olmaz, sen de içeceksin, diye tutturdu.

Yatışan delikanlılara bir şişe rakı göndermek istedi.

— Bırak, başka akşam görürsen gönderirsin. Varma üzerlerine. Delikanlı bunlar, ellerinden bir kaza çıkar.

— Ne oldu sanki baktımsa, dedi, ben sabahtan beri mahalle mahalle “bileyici” diye haykırıp duruyorum. Bıçaktan mı korkarım? Elime her gün seksen türlü sü geçiyor. Korkmam vallahi! Güzel yüzü vardı. Baktım.

— Olmaz ama, bileyici baba, dedim. Bak kabahat seninmiş.

Beni dikkatli dikkatli bir süzdü.

— Sen ne iş yaparsın? dedi.

— İş yapmam.

Kötü kötü baktı:

— Aylak mı gezersin? Maşallah! Üstün başın da temiz. Boş ver! Yalan söyleme. Söyle ne iş yaparsın?

— Bir iş yaparım ama iş yerine geçmez.

— Para getirir mi?

— Cıgara parası getirir...

— Babadan kalma mı var?

— Öyle bir şey, uzatma canım. Neye soruyorsun bu kadar ne iş yaptığımı?

— Okumuş yazmışa benzersin de...

— Ne olacak okumuş yazmışa benzersem?..

— Okumuş yazmış adam öğüt vermez de, dedi.

— Ya ne yapar? dedim.

— Adamı anlar, dedi, ne yapacak.

Garsonu çağırdı. Gençlere bir şişe bira gönderdi.

— Söyle onlara: Bileyici babadan de.

Garson götürmek istemeyince sululaştı. Çaresiz kalan Barba Mihal şişeyi götürdü.

Öteki masadaki saç baş birbirine karışmış yakışıklı çocuk kalktı. Elinde garsonun götürdüğü şarap şişesi bizim masaya doğru yürüdü. Önüne dikildim. Güldü.

— Yok, bırak, bir şey yapmayacağım, vallahi şerefini içeceğim, diyerek beni eliyle sıyrır gibi bir itti.

Hiçbir ses duymadım. Ne kafaya indirilen tok bir ses, ne de kafaya lakır lakır boşaltılan şarabın sesini. Arkama dönüp bakıncaya kadar olan olmuştu. Delikanlının şişeyi bileyici babanın başından aşağı geçirdi-

ğini sandım. Şaraplar bileyici babanın kırçıl saçlarından akıyordu.

Bileyici baba ellerini kafasına kapamıştı. Garson polis diye dışarıya doğru koşarken ellerini kafasından çekti.

Birdenbire yüzü gözü kıpkırmızı kesildi. Masaya baktım. Şarap şişesi yan düşmüş yere akıyordu. Gene bileyici babaya baktım. Bu sefer iyice gördüm. Gözlerinin içine kadar kan dolmuştu.

Çarşıya İnemem

Sanki yazı yazmaya yeniden başlıyorum. Aylardan beri elime kalem almadım. Alsaydın sanki bir şey mi yumurtlayacaktın? Sanmam. İyi oldu! Doğrusu buna ben de memnunum. Ama bu akşam neden beni her şey oturup bir şeyler karalamaya zorluyor? Hani biraz daha dişimi sıksam, yalan da söyleyebileceğim. Beni, bilmediğim bir şey zorladı diyeceğim. Değil. Hep böyle olur. Bir vapur beklerken, iki ayağım bir pabuçtayken yazı yazarım.

Sanki birisi sormuş: “Nasıl yazarsınız?” diye de konuşuyormuşum gibi hal aldığıma aldırmayın. Nasıl yazı yazarım onu incelemiyorum. Şu akşamımı didikliyorum. Şu sarı bakkal kâğıdına karşı sıkıntıdan oturduğumu itiraf etmeliyim. Sıkıntının cinsi ne olursa olsun, onu geçirmenin başka çareleri varken bu sıkıntıdan daha sıkıntılı işe neden girdiğimi bulmaya çalışıyorum.

Öyle ya, neden? Pekâlâ okunacak kitaplarım var. Param yoksa bile evim var. Sobam var, yemeğim var. Aşağıda radyo var... Çarşıya inemem. İnemem ama, dağlarda da gezinemez değilim a! Geçiririm şapkamı

kafama, ver elini Kalpazankaya. Güneş batmak üzeredir. Aman, dikkat! Güneş batmak üzeredirin arkasından dünyanın tasviri gelir. Hiç niyetim yok: dalgaları boyamaya, ufku bir dilim ekmek gibi kızartmaya.

Bak! Yine yapacağımızı yaptık işte. Dalgaları boyadık. Ufku mis gibi kızarttık.

Biz böyleyiz. Kötü edebiyat terbiyesi aldık: Ne yapalım? Hemen şairleşmeye başlarız.

Çarşıya inemem demiştim. Neden inemem? İşte meselenin can alıcı yanı burada ya. Şu üç beş satırlık yazı süresince açıklamak istemediğim acayip bir sır vardı. Bunun anahtarı, çarşıya inemem, cümlesindeydi. Size bu düğümü ne kadar çözmek istediğimi bilemezsiniz. Ama elimde değil. Yooo elimde, elimde olmasına. Ama yazamam. Yazarsam gülünç mü olurum? Gülünç olmak da neymiş? İnsanoğlu gülünç olmak için doğmamışsa gülünç etmek için doğmuştur. İkisi bir kapıya çıkar. İkisi bir kapıya çıkmaz. Değiş tokuş edilecek şey bile değil. Ama ben ederim. Ben birini gülünç etmekten hiç hoşlanmam. Gülünç olmaktan hoşlanır mıyım? Öyle şey mi olur? Elbette istemem gülünç olmak. Öyleyse neden değiş tokuş edersin, be adam? İnsanlığımı daha iyi tadabilmek için dersem belki de birtakım hastalıklar konduramazsınız. Kondurursanız bütün insancıl, bütün hayvancıl kusurlara eyvallah!

Şimdi ben size desem ki, bendeniz orta hallice bir memurum. Hani elime ayda dört beş yüz lira geçer. İki kızım vardır. Şu mekteplerde okurlar. Karım kendini beğenmiş, kokorozlu* bir hatundur. Elime geçen parayı eve getiririm. Bütün masrafım ayda bir kilo rakıdır.

* Çirkin kimse.

Nasıl edinilmişse edinilmiş bir buzdolabım vardır. Şişe orada durur. Ay başında şişenin dibinde iki parmak artırdığım da olur. Bir akşam kendime, pattadak gelmiş bir arkadaşına ikram edebileyim diye bu fedakârlığa da katlanırım. Her ne hal ise!.. Farz edin ki bir başka kötü huyum daha vardır. Öteye beriye biraz borç harç ederim. Tabii ay başında ödemek üzere. Karıdan kaçırabildiğim 63 lira 85 kuruş kadar bir harçlığım vardır. Geçen ayın bütün parasını bir hovardalığa harcamış olsam. Tütüncüye gazete ve Bafra borcu; gazinocuya iki üç bira, gazoz borcu; muhallebiciye 17 lira kadar bir takıntım olsa.

Geçen ay ödemediğime, bu ay da çok mübrem* bir işe 56 lira vermek zorunda bulunduğuma göre çarşıya inebilir miyim? İnemem değil mi? Evet bir hikâye böyle bitirilebilir. Gülen güler. Acıyan acır. “Amma da hikâye ha!” diyen der.

Artık yazamıyor, diye sevinenler de olur... Halbuki hepiniz bilirsiniz ki bu satırları yazan adam memur değildir. Bakkala çakkala, tütüncüye mütüncüye takacak durumdadır ya, takmaz. Takamaz. Taksa da ne tütüncü on Bafra paketinden fazla, ne dondurmacı üç dondurmadan çok, ne de kahveci yedi kahveden fazla ya gidemez. Binaen alâzalik** takamam.

Çarşıya inemememin sebebi bu değil. Bu değil de ne? Mesele midir sizin için benim çarşıya inememem? Hiç sanmam. Size vız gelir. Bunu mesele ettiğim için isterseniz bana kızınız. Ama, benim şu yazıya başlayabilmem için çarşıya inememem çok çok önemlidir. Niçin inemediğimi anlatmaya kalksam hem pek uzun

* Kaçınılmaz, çok gerekli.

** Bunun üzerine, bundan dolayı.

sürer, hem de bir işe yaramaz. Biriyle karşılaşmak istemiyorum sayın olsun bitsin.

Bunu keselim artık: Çarşıya inemem o kadar.

Ah bu yasaklar! Kendi kendimize, başkasının bize, bizim başkalarına, devletin tebaasına, tebaanın devletine, belediyenin hemşerisine, hemşerinin belediyeye koyduğu, koyacağı yasaklar!..

Yasaklarla çevrili bir dünyada yaşamasak yasaksız yaşayamazdık. Halbuki hayvanlar, hele ehlileri, yasaksız ne de güzel yaşıyorlar. Hafif, cilve gibi, o da boğaz derdinden doğan zırlılardan başka, gel keyfim gel, yaşamıyorlar mı? Yasakları kabul ettik. İnsanoğlu için yasaklı hayvandır da diyebiliriz. Mikroplar bile birer yasak değil mi? Aşklar yasaktır. Gün olur, sular, yemişler bile yasaktır. İnsanlar birbirine yasaktır.

Canım çekiyor diye öpemem seni güzel çocuk! Canım çekiyor diye giremem sana deniz, göğsüm zayıftır; doktor yasağı. Canım çekiyor diye içemem: körkütük oluncaya kadar, akli boğuncaya kadar: karaciğer yasağı. Canım çekiyor diye bir vapura binip Haydarpaşa'ya, oradan tabana kuvvet Van'a kadar gidemem. Yollarda geberirim... Çarşıya inemem. Çarşayı Allah kahretsin. Karamanlı bakkal bıyıklarına inciler dizdirse dizdirebilir, saçlarına altın yaldız yaldızlatsa yaldızlatabilir. Bütün vücudunu gümüşle kaplatabilir. Gümüşün lafı mı olurmuş?

Mezeci sucuklarını rıhtımda bir ateş yakıp tüttüre tüttüre kızartsa, kediler başına üşüşse, köpekler havlasa, meşaleler yansa, sucuktan ve şaraptan göz gözü görmese, kırk gün kırk gece bizim İstanbul sayfiye köyü kedileri, köpekleri, sucukları, balıkçıları ve Kürt hamallarıyla düğün bayram etse mezecinin dükkânı ancak boşalır. Kırk birinci gün adam gidip yine sucuk,

salam, sosis, kaşarpeyniri ve şarap alsa kırk gün geçmeden yine zengin olur.

Yine böyle yağlı, kara bıyıkları çemenli, dişleri ve teri sarmısaklı, göbeği peynirli, önlüğü leş gibi, bilekleri ayağım bileği kalınlığında çarşıda dolaşabilir.

O fırıncı yok mu o? O, sabahları kırbaç gibi işçi çocuklara pis yağlı böreğini otuz beş kuruşa okutan, olur da fazla veririm korkusundan kimselere para bozmayan fırıncı! O sıra sıra kiralık evler yaptıran, keçilerine köyün ne kadar körpe dalı varsa yediren fırıncı!..

O, kıyma makinesinden geçen her yarım kilo ete öğürtücü, öldürücü içyağları karıştıran, o, elli adımdan geldiği kokan, sandalyesinde akşama kadar oturup içyağları, keçileri, mandaları düşünen kasap efendi! Bunların suratını görmemek için çarşıya inmediğimi söylemiş gibi oluyorum. Hayır değil, değil, şimdi çarşıya insem bakkala “Vay Barba Niko!”, kasaba “Vay Usta Haralambo!”, fırıncıya “Ooo Abdülkadir Efendi!” diyeceğime emin olun.

Sonra onlar mı var çarşıda yalnız? Bizim kahveci İskanavi var. Onun dünya umurunda değildir. Paraya bile para demez. Parasız olduğu zaman az buçuk düşüncelidir, o da herkes gibi. Olduğu zaman basar kahkahayı. Onun için bir yüzlükle bir onluk arasında büyük fark yoktur. Fazlasını istemez. Şeker gibi adamdır. Harplerin birinde harp boyunca bir tavan arasında saklanmıştı. Mütarekeden sonra meydana çıkmış. Tavan arasında geçen günlerini hikâye etmiştir.

Zaruret!.. Harp içinde yazın evini kiraya vermek mecburiyetinde kalmış. Karısı tavana bakar bakar hiç patırtı etmeden yaşayan kocasına şaşar kalırmış. Gün-

lerden bir gün kasap oyununa başladığını duyunca divaneye dönmüş. Başka bir gün kiracıların sofrasına bir delikten atılan bıçağın peynir kalıbına nasıl saplandığını, kiracıların gözü önünde peynir kalıbının tavana doğru nasıl yükseldiğini, bu işi kocasının nasıl yaptığını, deli olmadan niçin yaptığını, kiracıları işi anladıktan sonra sofraya İskanavi'yi her akşam davet ettikleri zaman anlamıştır.

Akıllıdır köpoğlusu!

Sonra berber Hilmi Efendi... Cin gibi gözleri, dazlak kafasıyla gençliğinin sulanma hikâyelerini bir anlatmaya başlamasın. Kırar geçirir insanı. Güzel berberin âşıklarına oynadığı oyunların hikâyeleri her şeyi olurundan ve gülünç tarafından tatlıya bağlamanın, şakaya vurmanın, kurnazlığa, zekâyâ getirmenin, tadını kaçırmamanın, tatlı ve şakacı bir dünyanın yadigârlarıdır.

Daha kimler mi var? Sütçü Pandeli Efendi vardır. Sütçü Pandeli Efendi'nin dükkânında bir piştov* asılı durur. Dükkâna akşam altıdan sonra girenler hep cemiyet üyeleridir. Bu cemiyet bir Patlatma Cemiyeti'dir. Her nevi patlatmaya izin vardır.

Hatta biraz çirkin kaçacak ama cemiyet azası kapıdan girer girmez ağzıyla olmasa başka bir yanıla patlatmazsa bu ağır, ihtiyar, gün görmüş ve geçirmiş sebzecilerin, aşçıların, bahçıvanların konuşmasına pek yarım katılabilir. Patlatırsa Pandeli Efendi, başköşeyi yeni gelen üyeye verir. Hiç kimse gülmez. Herkes yalnız gözleriyle patlatmanın şiddetine göre kahkaha atar. Bu gözlerdeki gülme yavaş yavaş söner. Günün havadislerine geçilir. Günün havadisleri parayı kazanıp da

* Osmanlı ordusunda da kullanılmış bir tür tabanca.

yemeyenlerin enayiliği üzerinedir. Sonunda bu gibilerin gözlerini doyuracak şeyin toprak olduğu hikmetiyle toplantıya son verilir.

Neden inmeyecekmişim çarşıya? Cemiyette azayım. Berberde bir tıraşa dünyanın hikâyesini dinlerim. Gülmekten kasıklarım çatlar. Giderim İskanavi'nin kahvesine olmazsa.

— Peki İskanavi Efendi, derim. İhtiyar kadın peynir kalıbının tavana doğru yükseldiğini görünce ne yaptı?

— İstavroz* çıkardı. Panaiyamu**, dedi. Viresi, dedi. Kalyopi, dedi. Ti pzağma, tinafnoyni***?

— Peki ne b... yemeye göz göre göre yaptın bu işi?

— Canım sıkıldı be. Anlasın artık, diye, tavanda adam vardır. Geceleri o kadar gürültü yapıyordum da ne karı, ne de kocası uyanıyorlardı. Sanki ölü toprağı serpmişlerdi üstlerine. Bazı uyanırlarsa bizim karıya “Viresi diyorlardı, Kalyopi! İnsan kadar sıçanlar mı var tavanda?” Başka bir yerde de söylerler, iş büsbütün zıvanadan çıkar diye korktum. Tavandakinin pondika (sıçan) olmadığını anlatmak için bu çareyi buldum.

Evet, bana çarşı haram oldu. Şimdi gözümde küçük yirmi beş mumluk sinekli ampulleriyle ıııklı çarşı tütüyor. Anlatmak istiyorum. Çarşıya niçin inemem. Ama neye yarar? Kimi ilgilendirir.

Kafama kasketi, üstüme balıkçı ceketini, suratıma baştan aşağı dişim ağrıyormuş gibi bir kaşkol bağladım. Sokağa çıktım. Kahvenin önünden geçtim. Orada, oradaydı.

* Haç.

** Meryem anacığım.

*** “Ti pzağma, tinafnoyni” “Ti prağma ine afto” olmalı. Türkçesi: “Bu nasıl bir şeydir?”

Döndüm, eve geldim. Yatağıma girdim, lambamı söndürdüm. Düşündüm. Bana çarşığı yasak eden her kimse onu öldürmeyi düşündüm. Ömrümde hiç böyle şey düşünmemiştim.

Giyindim tekrar sokağa çıktım. Kahveye girdim. Karşısına geçip oturdum. Beni görünce sapsarı kesildi. Dudakları titriyordu. Kahvenin aynasında sapsarı, bembeyaz bir adam gördüm. Ürktüm, bendim. Defolup kahveden gitti.

— İskanavi, dedim, bir kahve yap. Şu tavan arası hikâyesini...

İskanavi parasız, kızgındı.

— Senin tuzun kuru, dedi, benimkisi “denine”.

Hikâyeyi böylece bitirebilirim. Benim bitirişlerimden biri olur. Olmasına olur ama hayır. Ne çarşıya çıkıyor, ne bembeyaz kahveye giriyor, görmek istemediğimin karşısına geçiyor, ne de kahveciyle konuşuyorum.

Evimde, odamdayım. Çarşıya inemem. Otuz dokuz derece ateşim var. Üşüyor, titriyorum. Bir ara yanıyorum. Anam sirke koyuyor. Okuma artık yat, diyor. Işığı söndürüp gidiyor. Etrafı dinliyorum. Kaşıkadası'nın köpeği hâlâ havlıyor. Rüzgâr camları dövüyor ve kapıları sarsıyor. Işığı yakıyorum...

Bu da bir bitiriş şekli ama bu da değil. Değil, bu da değil. Çarşıya inemem, o kadar.

Dolapdere

İstanbul'un semt adları yok mu? Bayılırım onlara. Ne güzelleri vardır. Yalan da olsa, yanlış da olsa, bu semt adlarından insanın muhayyilesine bir şeyler üşüşür. Başka yönlerden gelmiş anılar kaynaşır içimizde. Bir filmidir başlar dönmeye beynimizin karanlığında.

Dolapdere'de bostanları sulayan dolabı gözümüzü kapamadan da görüyoruz: Sıra sıra bostanların kuyuları, kocaman kovalar, gözlerine mendil bağlanmış bir emektar beygir, bir gıcırta, kovaların deliklerinden durmadan düşen su, zincir şıkırtıları, dolap beygirinin adaleleri, tahtadan olukların arklara gönderdiği sular- da ışık ve güneş oyunları, atın duraklayışı, hızlanması, bahçıvanın hooo sesi, çıplak ayaklı bir Arnavut kızının pespembe topukları, burma kırmızı bıyıklarında hıyar çekirdekleri, cigara dumanları, tütün ve hiddet tutuşan bir ellilik bahçıvan, kuyruğu havada düşmanca dönüvermiş, sırtının tüyleri diken diken, burnu ağzı kapkara, ıpslak, dili bir eski zaman pembesiyle pembe bir acar, edepsiz dişi köpek...

Bu semtlere Beyoğlu'nun ta garaja kadar her sokağından inebilirsiniz. Ben en şairanesini seçtim. Elma- dağı'ndan indim.

Elmadağı dikçe bir yokuştur, iki tarafına muntazam evler sıralanmıştır. Ne elmaya, ne dağa tesadüf etmeden yokuşu iner, birkaç sene evvel bozuluvermiş bir asfalta girersiniz. Semt birdenbire fukaralaşmıştır. Kulübeler, tahtadan, taştan, sacdan ve mukavvadan kulübeler görürsünüz. Çıplak, çırlıçıplak çocuklar görürsünüz. Çıplak, çırlıçıplak, aynasız, hasırsız, iskemlesiz kahveler görürsünüz. Şivelerinden kim olduklarını çabucak anlayacağınız insanların mahalle meydanını görürsünüz. Birisi:

— Abe, der, senin kızan pavlikaya* gitmez mi be?

— Rüstem be senin kara kız, yine mi koğuldu işten; ıskara maşa satar.

Mahalle bir bayram yeri gibidir. Dümbelek, zurna, keman sesleri duyulur. Kara bıyıklı, poturlu** ihtiyarlar gezer. Öyle kızlar görürsünüz ki içiniz titrer ama, burnunuzun alışık olmadığı ağır kokuya çare yoktur. Çamurlarda geçen kıştan, ne geçen kıştan, öteki kıştan, Fatih'in İstanbul'a girdiğinin ertesi günü yağan yağmurdan kalma nal izleri vardır. Duvar diplerinde keskin, gözleri acıtan bir amonyak kokusu... İleride bir fabrika gürül gürül işlemektedir. Mahalle gençlerinin çoğu bu emprime fabrikasına giderler. Fabrikanın etrafını bu sefil evler, kaldırımsız, eski sahtiyan***, amonyak, insan fabrikasının küspesi**** kokulu sokaklara çevirmiştir. İşte Dolapdere burasıdır. Tekrar asfalta inince Yenişehir'e doğru yürürsünüz. Sağınızda kocaman Vangelistra

* Fabrika.

** Bir pantolon türü.

*** Boyanmış, cilalı deri.

**** Özü alınmış her türlü tohum ve bitki artığı.

Kilisesi bir derebeyin şatosuna benzer. Vakit akşam-
sa, günlerden bir aziz günüyse Vangelistra Kilisesi
karanlığın içinde mumlar ve avizelerle pırıl pırıl ya-
nar. Sanki içerde dekolte prensesler, kontesler, beyaz
ve pudralı perukalı dükkânlar ve prenslerle polka* oyna-
maktadır.

Beyoğlu'nun yüzlerce, binlerce dükkânında, terzi-
sinde, berberinde, gazinosunda, gardırobunda, pas-
tacısında, barında, modistrasında**, kürkçüsünde ve
sinemasında yok pahasına çalışan Hristiyan kızları
bu semtte yetişir. Duvarcılar, badanacılar, kuyumcu
çırakları, tornacılar, düğmeciler, marangozlar, dül-
gerler, çilingir ustaları, kalfaları ve çıraklarıyla bu
semtte yetişir.

Bu semtte tövbekâr yankesicilere, yeni hastahane-
den çıkmış eroin hastalarına, falcılara, 1900, 1953
senesi orompolarına, eski tulumbacılar, şık, bopstil***
cebi bıçaklı, yakışıklı yeni külhanbeylere, arakçıla-
ra, haraççılara, jigololara, kızlarına kodoşluk yapan
analara, karılarına müşteri arayan kocalara... Pirzola
kokusuna, açlığa, rakıya, aşka, şehvete, iyiye, kötüye,
her mücerret**** kelime vasfının karşılığına rastlamak
mümkündür.

Akşam oldu muydu her sokakta birbirini tanıyan
ıslık sesleri duyulur. Karanlık köşelerde Rumca aşk fı-
sıltıları...

Yağmurlar yağmışsa sel önce buralarını basar. Yaz
geceleri meltem öteki semtleri bir rüya serinliğine bo-

* Polonya halk dansı.

** Kadın terzi.

*** Züppece giyiniş tarzı.

**** Yalın.

ğarken burada yaprak oynamaz. Yenişehir'in kahveleri, meyhaneleri büyük ve güzeldir. Çarşı ılık, kukureç, midye tavaşı, ildiridye, tarak, kırmızı turp, maydanoz, ciğer tavaşı, şarap, ıskara balık ve rakı kokusu içindedir. Saçları alınlarına yapışmış yumurta ökçe, 59 paça, kırmızı kuşaklı, semtten ancak mahpusane için ayrılan ellilik acaip delikanlılar görürsünüz.

Bir Hastalık

Benzerlerine pek yakında rastlanacağına göre, demek daha virüsüne antibiyotikler tesir etmiyor. O halde bu korkunç hastalık insan nesillerinden binde birine çaresiz yapışacak. Korkunç sıfatıyla sıfatladığıma bakmayın! Bu hastalık yalnız tutulmayanlar için öyledir. Tutulanlar için tadına varılamaz, korkunç surette zevkli bir hastalıktır. Evet, pek zevklidir. O kadar zevklidir ki, bir dakika bu hastalığa tutulduğunuzu düşünseniz artık tramvaylara, otobüslere, trenlere bedava binersiniz. Söylev üstüne söylev verirsiniz, gündem müzakere edersiniz, encümenlere girip çıkarsınız, bakanlarla merhabalaşır, kartvizitler gönderir, kartvizitler alırsınız. Hülasa* bir dakika bir milletvekilinin yerine kendinizi koyar, rahat edersiniz. Artık bu hastalığın ismi anlaşıldı: Milletvekili hastalığı.

Ruhi bir hastalıktır. Bütün ruhi hastalıkların günümüzde son tedavisi “choc” tedavisidir. Ama yirminci seçilemeyeiştikten sonra seçilememek “choc”una dayanıklılık gösterenler olmuştur. Benim bugün otuz kırk sene

* Kısaca.

ötesine ait bir milletvekilliği hastasını dostlukla hatırlamam yeni tutulacak hastaların durumuyla bir değildir. Şimdi her vatandaş milletvekilliğine namzetliğini* koyabilir, broşür çıkarır, propaganda yapabilir. Milletvekilliği hastası olduğunu hiç belli etmeyebilir. Hele okumuş yazmış, şurada burada yapıcı fikirler ortaya atmış, bir zihin açıklığı göstermiş biriye seçilsin seçilmesin milletvekilliği hastası sayılmaz. Dört sene dışını sıkabilir de halini belli etmezse, krizi dört senede bir tutan hastalığa da hastalık denmez. Ama kriz geçtikten sonra rahatlamak şart. Benim size anlatacağım bir köylüdür. Krizi her gün tazelenen, tazelendirilen zavallı bir köylü.

Doğduğum şehrin bazı köyleri kasabaya pek yakındır. Hemen bir tarla aşıldıktan sonra kocaman köye, yani bizim kasabaya girilir. Bu yakın köylerin insanları kasabalıyla temas etmeyi büyük bir şeref sayarlar. Hele mesela tahrirat kâtibi**, nüfus memuru, belediye reisi, telgraf müdürüyle tanışmışlarsa iş tamamdır. Artık köylülükten kurtulmuşlardır. Hiç köyde oturmazlar. Vakitleri halleri biraz da iyiceyse kasaba kahvelerine, bazı akşamları memurların kerahet vakti çöktükleri lokantalara düşerler. Buralarda bir de ortaokul Fransızca öğretmeniyile iki bardak bira içmişlerse köye döndükleri zaman Paris'ten bile söz açabilirler.

Rahmet Hoca bu köylerin birindendi. Okuryazardı. Şiir söylerdi. Saz çalardı. Namaz kıldırır, aşır*** okurdu. Zeki, sevimli, canlı bir gençti bundan otuz yedi-otuz sekiz sene önce. Okumuş yazmış bir köylü gencinin

* Adaylık.

** Resmi mektupları yazan ve yazışmaları sağlayan kimse.

*** Namazdan sonra Kuran'ın herhangi bir bölümünü okumak.

harmanlardan sonra kasaba bu kadar yakinken köyde pineklemesini kimse doğru bulmaz. İnsanın babası bile. O da kasaba kahvelerine, kasaba çarşılarına gün ağarırken düşer, öğleüstü pideli kebab yer. Öğle namazını “Orta Cami”de kılar, ikindiüstü eşraftan Hacı Hasan Bey’in yazıhanesinde lafa karışır, hararetlenir, kudretten pembe yüzünde fırıl fırıl dönen yuvarlak kahverengi gözleriyle ateş gibi bir köylü delikanlısı olurdu. Saf saf konuşurdu ama doğru konuşurdu.

Onun hastalığının başlangıcına ben rastlamadım. Pek küçükmüşüm. Benim yetiştiğim zamanlar Birinci Dünya Harbi patlamıştı. Harbin içindeydik. Onu belediye gazinosunda bir memurlar topluluğunun ortasında, ayağında poturu, sırtında “istanbulin”i*, yakasında, sırtında olup olmadığı meçhul kaskatı kolalı gömleği, lastikli siyah boyunbağıyla boynunun damarları şişmiş, kahverengi gözleri kan içinde, ayağa kalkmış vaziyette görür gibiyim. Neler söylerdi? Hayal meyal hatırlarım. Biz, mektep çocukları, belediye otelinin bahçesinin parmaklıklarına dizilirdik. Düyun-i Umu-miye** müdürü onu havuz başından çağırırdı:

— Buyurun Rahmet Bey, şöyle buyurun.

Yerinden öyle kalkar. El pençe divan bir sandalyeye otururdu.

— Kahveci! Mebus beye bir kahve, okkalı olsun.

Tahrirat kâtibi:

— Olur mu beyefendi? Bir mebus namzedine kahve ısmarlamak ne haddimize? O bize ısmarlayacak.

* Tanzimat’tan Meşrutiyet’e kadar kullanılan, yakası kapalı bir tür erkek ceketi.

** 19. yy’ın ikinci yarısında Osmanlı’da dış borçlar için kurulmuş yabancı memurlar idaresi.

— Mebus olduktan sonra bol bol telafi ederiz, efendim, derdi. Halihazırda bendenizin sekiz dönüm tarlasından başka bir ineği ile iki öküzü aşar yüzünden haciz altındadır. Binaen alâzalık sizlere kahve ısmarlayacak vazühalde* değilim.

Yalandı. Rahmet Hoca hasisti. Köyünün zengini sayılırdı. Öteden nüfus müdürü kaymakama seslenirdi:

— Dersiâm Rahmet Hoca hazretlerinden muhtasar** müfit bir hitabe rica etsek delalet buyurmaz mısınız?***

Rahmet Hoca en çok nüfus müdürüne içlerdi.

— Mebus olup intihap dairemin köylülerinin derd ü alamını, müzayaka ve iptidailiğini gidermek için bir dersiâm olmaya sanırım hiç lüzum yoktur. Rüşdiye mezunu olmak kâfi ve vafidir****.

Rahmet Hoca “Süpürgeci Mektebi” namıyla maruf rüşdiye mektebini birincilikle bitirmişti.

Kaymakam Bey:

— Gördünüz mü? derdi, yine kızdırdınız Rahmet Beyefendi’yi. Oldu mu ya? Siz hiç kederlenmeyin Rahmet Bey! Bu kerre bütün kuvvetimle sizi destekleyeceğim. Artık siz de Meclis’te himmetinizi bizden diriğ***** etmezsiniz.

Rahmet Hoca:

— Elemrü fevkaledib***** , der, kendi elini öperdi.

* Durum.

** Kısaltılmış olan.

*** “Müderri Rahmet Hoca hazretlerinden kısa, faydalı bir konuşma rica etsek buyurmaz mısınız?”

**** “Milletvekili olup seçim çevremi köylülerinin dert ve kederlerini, sıkıntı ve yokluklarını gidermek için bir müderri olmaya sanırım hiç gerek yoktur. Rüşdiye mezunu olmak bol bol yeterlidir.”

***** Esirgeme.

***** Emir edepten önce gelir.

Kaymakam Bey:

— Estağfurullah, estağfurullah! der ayağa kalkar, yine otururdu. Şimdi bir hitabecik bizlere. Bakın ben-deniz rica ediyorum.

— Baş üstüne efendim.

Rahmet Hoca sandalyenin üstüne çıkardı:

— Muhterem vatandaşlar! Bu güzel vatanımızın her köyünü bir cennet haline ifrağ* için büyük büyük işlere lüzum yoktur. Onun köylülerinden birkaçını mebus olarak intihap buyurursanız mesele kendiliğinden halledilir. Fakat köylerimizin hali malum: Fena vaziyetteyiz. Bunu hepiniz bilirsiniz. Köylünün derdini köylüden başka kim anlayabilir? Beni mebus olarak seçtiğiniz gün bütün kuvvetimle şunları yapmaya çalışacağım. İlk iş olarak aşarı kaldıracığım.

— Yaşa, var ol!.. sesleri...

Rahmet Hoca boyun kırar, devam ederdi:

— Ormanları beyhude yere kesilmekten, tahripten kurtaracağım.

— Bravo! Yaşa!..

— Kel tepeleri ağaçlarla süsleyeceğim.

— Yaşasın mebusumuz!

— Sakarya taşarsa tarlalarımızı basmasın diye setler yaptıracığım.

— Eyvallah!

— Boş araziye köylüye taksim edeceğim.

— Ambarlar yaptıracığım.

Alkış olmasa bile eğilirdi.

— Dutluklar, böceklikler, müzeler, hafriyatlar yaptıracığım.

* Çevirmek.

— Yaşa Rahmet Hoca!

Kaymakam Bey işi ileriye vardiırdığını, mektep talebelerinin yanına bakkal çıraklarının, berberlerin, kasapların da dizildiğini ve alkışlara iştirak ettiğini görünce hemen bir jandarma koşturur, bizleri dağıtırdı.

Uzaktan bizim gördüğümüz köpükler saçan, kıpkırmızı, sandalye üstünde bir adamdı. İştittiklerimiz de:

— Hürriyet, müsavat*, adalet... Setler, bentler, çorak tarlalar, aşar, öküz, övendire**, tarhana çorbası, cennet, muhabbet, ezcümle, bu suretle, sırası gelmişken, çiftlik sahipleri falan gibi cümle parçalarıydı.

Rahmet Hoca'yla beraber memurlar şehrin biricik lokantasına giderler, Rahmet Hoca'nın ziyafetinde yerler içerler. Lokantada da nutuklar çekilir. Saat de gece yarısını bulurdu. Rahmet Hoca atına atlar, nutuktan sarhoş bir halde köy yolunu tutardı.

Nutuk verdiğinin ertesi sabahı benzi uçmuş şehir kahvesine döndüğü zaman onu tekrar nutuk vermeye zorlamak istemezdi bile.

Önüne gelen:

— Vay mebus beyefendi! diye selamladıkça utançından kızarırdı. Normalleşirdi. Bir korkudur alırdı kendisini.

— Bir halttır ettik dün akşam. Acaba çok mu ulu-orta konuştum? Dilin kemiği yok ki birader. Hem biz kim, mebusluk kim? Bir şaka yapalım dedik...

Bir ufak memur tavla başından:

— Ne şakası, birader? Kaymakam bey vilayete bu sabah gözümün önünde yazdı. Bu devre seni mebus

* Eşitlik.

** Hayvan dürtmek için değnek.

çıkarmazlarsa hocam, istifayı basacak. Kıymetlidir bizim kaymakam, ha! Ayıptır, rezalettir, diyor, bu kıbalde*, bu düşünüşte bir adamın kaç devredir mebus olmamasının günahını boynumda taşıyamayacağım, diyor da başka bir şey demiyor.

— Sahi mi Abdullah Bey Allah aşkınıza?

— Nimet çarpsın ki!..

Küçük, muhtasar bir nutuk! Hadi lokanta! Hadi ziyafet!

Rahmet Hoca babasından kalma bir altın tenekesini böylece bitirdikten sonra bir zaman şehre inmedi. Birinci Dünya Harbi bitti. İstiklal Harbi'nde sırtında fişeklerle bir ara gözüktü. Gözükmesiyle kaybolması da bir oldu. Cumhuriyet ilan edilince galiba üçüncü devrede tekrar kasabada gözüktü. Sakalı bıyığı kesmişti. Nereden bulmuşsa bulmuş bir smokin pantolonunu ayağına, bir frak ceketini sırtına geçirmişti. Elinde silindir bir şapka taşıyordu. Usturayla tıraşlı kafasına pek bol geldiği için bu şapkayı hiç giymezdi. Bir eteği topuklarına sarkan frakının yakasına bir gül takardı.

Günün birinde bir belediye reisinin kendisini merasimle mebus seçtiğini belediye çavuşlarından biri lokantada müjdelediği zaman ziyafet bedelini cebindeki kuruşlarla zorbela ödeyebildi. Şakadan onu Ankara trenine kadar götürdüler. Trene atlarken tuttular. Hususi tren hazırlanmış, şimdi gelecek, onunla gideceksin, dediler ve sıvıştılar. Rahmet Hoca istasyonda yirmi dört saat bekledi. Nihayet gelebilen bir trene atladı. Mebus kompartımanına kuruldu. Epey bir yol gittiği-

* Görünüş.

ni biliyorum. Hangi istasyonda işin farkına varıldığı, hangi istasyonda indirildiği malum değil.

Onun uzun zaman o istasyondan bu istasyona, bu istasyondan o istasyona mebus kompartımanlarına kurularak dolaştığını söylediler. Bir türlü Ankara'ya varamadı. Nihayet frakının eteklerinden uzununu koparılmış, boyunbağı kesilmiş, bembeyaz kolalı gömleği simsiyah halde, ayağının birinde rugan ayakkabı, ötekinde bir yemeniyle şehre dönmüş gördük. Köyüne götürdüler. Ama ilk fırsatta köyden şehre iner, istasyona koşar, Ankara trenini beklerdi. Mebus kompartımanında kimse yoksa, istasyon müdürünün de keyfi yerindeyse, üç beş dakika kompartımanda oturmasına müsaade edilirdi. Sonra Ankara'ya varılmış gibi kemali hürmet ve azametle trenden indirilir, bir jandarma refakatinde köyüne gönderilirdi.

Yılan Uykusu

İşte karşı karşıyasın. İşte o da senin gibi; elli ayaklı, kaşlı gözlü, sıhhatli hasta, sarışın esmer, kafası var, saçları var, kirpikleri var, yalan söyleyen ağzı var. Yüzünde küçük küçük kavga, taş, düşme izleri. Yaramaz bir çocukluğun her şeyi, ufak ufak her şeyi. İşte elleri, parmakları, işte ayakları. Kim bu? İnsanoğlu! Senin gibi tıpkı tıpkısına apaynı.

İşte gözlerinde yaş, işte gülüyor. İşte ekmeği ısıyor. Bak patates salatasını attı ağzına. İşte çatalında uskumru. İşte şarap bardağı dudağında. İnsanoğlu, tıpkı senin gibi apayrı. Üstelik seviyorsun da onu. Dudağının kıvrımını seviyorsun. Saçının karasını seviyorsun. Kaşının bükülüşünü, alnının genç kırışığını.

İşte senin gibi apayrı. Canına sokacağın geliyor. İşte gazete okuyor. İşte cigara paketine imzalar atıyor. İşte portakal yiyor. İşte türkü söylüyor. Bilmediğin dilden bir türkü söylüyor. Arada bildiğin, kanında dolaşan şu Türkçe dilinden “Karabuberim buberim buberim!” diyor. Sonra “Asepiya piluti Keton İbrahim!”* İşte karşı karşıyasın. Haydi bakalım bil onu. Anla bakalım.

* Farklı aktarılmış, tanınmış bir şarkı sözü: “Ase pia ta pluti ke ton İbrahim.” “Artık zenginlik (peşinde koşmayı) ve İbrahim’i bırak.”

Kendini anlat bakalım. İşte sıkılıyor. Geniş geniş nefes alıyor. İşte cigara paketine sevdiğin parmaklar uzandı. İşte sevdiğin dudağın kıvrıntısından duman çıkıyor. Haydi bakalım. Bil onu bakalım. Kimdir? Senin hakkında ne düşünür? Şu saatte nerede olmayı ister? Senin sevgin umurunda mı?

Haydi bil bakalım. “Karabiberim, karabiberim, biberim nasıl edelim, nasıl edelim, candarmalar geliyor, cızlam edelim.”

İşte karşı karşıyasın. Haydi bakalım. Söyle söyleyeceğini. De diyeceğini. Dinler de. Tatlı tatlı dinler de. Sevgiden söz aç. Ne çıkar; o seni anlarsa değil, sen onu anlarsan bir şeyler olacak.

İşte karşı karşıyasın. Birdenbire kalkar, dudaklarından öpebilirsin. Gözlerini kapar. Ne güzel gözlerini kapar. Belki de seni görmemek içindir. Sen de kaparsın gözlerini. Belki de onu görmemek içindir. Ne sen onu, ne o seni anlıyor. Belki anlamak ikinizin de işine gelmiyor. “Tanı, tanı, kendini tanı.” İşe başla bir kere bu yönden. Sonra onu da anlayacaksın.

Birdenbire bulunduğumuz odanın kapısı açılıverdi. İçeriye rüzgâr girdi. Soğukla beraber yapraklarını dökmüş bir ağaç girdi. Ağacın arkasından duman, dumanın arkasından bir kuş, kuşun arkasından bir bulut girdi.

Sonra... Sonra kar yağmaya başladı. Kütüphanenin camı buz tutmaya başladı. Ampulün ışığı buza girip çıktı. Üşüyerek yine tavandaki şişesine girdi. Elbiselerimin cepleri buzdan kaskatı kesilmişti. Elimi cebime de sokamıyordum. Soba harıl harıl yanıyordu. Sobanın üstünde buzlar eriyordu. Demin yanımda olan şimdi yandaki odaya geçmişti. İki odayı birbirinden ayıran kapıyı açmış, bana bakıyordu. Kuş ağaca tünemiş, kabarmış oturuyordu. O kuşa ılık çaldı. Kuş cevap ver-

medi. Bana döndü. “Buz kestin orda,” dedi, “bu odaya gelsene!” “O oda sıcak mı?” diye sormuşum gibi “Sıcak ya,” dedi, “bu oda ısındı.” “Senden mi?” diye sormuşum gibi “Benden ya,” dedi. Sobaya baktım. Harıl harıl yanıyordu. Herhalde sobada bir bozukluk olacak diye boruya elimi sürmemle çekmem bir oldu.

O içeriki odadan sanki beni görüyormuş gibi, “Sobada iş yok!” dedi.

İçeriki odaya geçtim. Yatak hazırdı. O ta köşeye büzülmüştü. Yanına sokuldum. Sıcacıktı. Hamam gibiydi. “Dondum sobalı odada yapayalnız,” dedim, “burası ne iyiymiş!...” “Kuş ne oldu?” dedi. “Ağaçta,” dedim. “Donacak zavallı,” dedi, “buraya al onu da.” “Bırak şimdi kuşu,” dedim. İçime bir şeyler doğmuştu. Birdenbire yine garipsemişim her şeyi. Onun yanı sıcakıktı. İçeriki sobalı odada soba harıl harıl yanıyordu. Ama kütüphanenin camı buz tutmuştu. Sonra içeride kuru dallarına kar birikmiş bir ağaç vardı. Ağacın üstünde kuş. Kuş soğuktan kabarmıştı. Sabaha ya çıkar ya çıkmazdı. Yine “Kuşu buraya al! Kuşu buraya al!” dedi. İstemeye istemeye kalktım. Sobalı odaya girdim. Kuşu aldım ağaçtan. Kütüphanenin camındaki buzı tırnağımla kazıdım. Sobaya baktım, sönmek üzereydi. Bir iki odun attım. Döndüm geldim ki, yatak bomboş. Yatağın kenarındaki komodinin üzerine bir kâğıt bırakmıştı. Aldım. İkiye katlamıştı. Açtım; bomboş. Kuşu komodinin üzerine bıraktım. Ötmeye başladı. Bu oda hâlâ sıcacıktı. Hâlâ dudağının kıvrımı, hâlâ kaşının yaramaz çocukluğundan kalma tüysüz yara çizgisi odanın içinde çocukların mütalaa* saatlerinde yapıp attıkları kâğıttan uçaklar gibi başıma düşüyorlardı.

* Etüt.

Yatağımın üstüne oturdum. Bir cıgara yaktım. İçeriki odadaki ağaç buzlu cama pat pat vuruyordu. Sobanın sesini duyuyordum. Bulunduğum odanın kapısı vuruldu. “Girin!” diye haykırdım. Üstünde yeşil renkli bir yağmurlukla bir adam girdi.

“Buyurun,” dedim. “Kimi istiyorsunuz?” Adam dikkatle yüzüme baktı. Sonra etrafına bakındı. “Nerede o?” dedi. “Kim?” dedim. “Demin burada sizinle beraber bulunan,” dedi. “Bilmem kalktı gitti,” dedim.

Yorganı açtı. Yüzüme baktı. “Neye yalan söylüyorsunuz?” dedi. Dönüp baktım. Demin büzüldüğü yerde uyuyordu. Mışıl mışıl uyuyordu. Alnı terliydi. Komedinin üstünden kuş kalkıp saçlarına kondu. Bir kuytu ormanda bülbül gibi şakıdı.

Biz adamlarla yandaki odaya geçtik. Şimdi odaya lapa lapa kar yağıyor. Onun yeşil muşambasına, benim pijamama birikiyordu. Ama ben üşümüyordum. O ellerini hohluyor, uğuşturuyordu.

“Bırak uyusun, biz konuşalım,” dedi. “Konuşacak bir şey yok,” dedim. “Hem burası soğuk. Gidip ben de yatmalıyım. Yarın erken kalkacağım.”

Yüzünü hiddet bürümüştü. Elleri titriyordu.

“Durun hiddetlenmeyin, isterseniz konuşalım ama üstüme bir şey alayım,” dedim. Dışarı çıktım. Palto mu giyip geldim. Oda birdenbire değişivermiş, her zamanki odamın halini almıştı. Adam kanepede rahatça oturuyor, cıgara içiyordu. Beni görünce “Anlaştık, anlaştık,” dedi.

“Kiminle anlaştınız?” dedim. “Sizinle,” dedi. “Ne zaman?” dedim. Güldü. “Kuş bana anlattı,” dedi. Ferahlayıverdim. Kuş anlattıysa herhalde iyi şeyler anlatmıştır. Kuşlar kötü şey anlatır mı?

“Kuşlar anlatır mı?” dedim. “Tabii anlatır,” dedi, “çocukken annem sen bugün mektepte hocaya dilini çıkarmışsın! Ayıp değil mi sana? derdi. Yalan vallahi anne, derdim, sana kim söyledi. Bana bir kuş söyledi, derdi. Bu kuş işte o kuş,” dedi. “Her şeyi anlattı mı?” dedim. “Anlattı,” dedi.

Rahat ettim. Kuşlar kötü şey söylerler mi hiç? Küçük dedikoduların zararı yok. “Öyleyse,” dedim, “mesele yok.” “Yok, yok,” dedi, “şu cıgaramı içeyim gideceğim.” Kütüphanenin camı yine buz tutmaya başladı. Kapı açıldı. Ağaç girdi. Ağacın arkasından kuş girecek diye bekledim; girmede. Ama bulut girdi.

Oda yine değişmiş, yine soğumuştur. Bu sefer kitapların kenarından da buzlar sarkıyordu. Olur şey değil, diye söylendim kendi kendime. Ya adam da değişirse: Kanepede büzülmüş, ellerini hohluyor, kafasını sallıyordu. Burnu soğuktan kıpkırmızı kesilmişti. Ama bana bakarken gülüyordu. Değişmemişti. Deminki gibiydi. “Eh bana müsaade artık,” dedi. “Hayırlı geceler!” “Hayırlı geceler!” dedim.

İçeriki odaya girmek canım istemiyordu. Herhalde o da kalkıp çoktan gitmiş olacaktı. Kuşla beraber pencereden çıkmış olacaktı. Ama o oda herhalde hâlâ sıcaktı. Ağacı yerinden söküp balkon kapısından fırlattım. Dumanla bulut da onun arkasından kendi kendilerine gittiler.

Odam biraz ısınmıştı. Soba gürül gürül yanıyordu. Anahtarı biraz kıstım. İçeriki odaya geçtim. Yorganı açtım. Köşeye büzülmüş mışıl mışıl uyuyordu. Kucakladım. Kuş onun kafasından benim kafama, benim kafamdan onun kafasına konup duruyordu. Sabaha kadar kuşun kanat seslerini, onun mışıl mışıl uykusunu duydum.

Sait Faik'in Realitesi

Fikret Ürgüp

Sait Faik'in bütün hikâyeleri yaşanmış, kendi biyografisidir. Fakat bu kış yazdığı on sekiz, yirmi hikâyeden evvel yazmış olduğu hikâyeler de basbayağı hikâyeydi, yani onun hakiki hayatının ancak bir veya iki planında geçen olayları zapt ediyordu. Onlarda herkesin sevdiği ve anladığı şiir dolu dünya görüşünü, sıcak insan sevgisini buluyor ve tadına doyamıyorduk. Asıl yaşayan Sait Faik, bu devirlerin hikâyelerinden çok başka yerdeydi. Bunu kendi de biliyordu. Fakat kendi realitesini yakalayamamıştı. “Kafa ve Şişe” isimli hikâyesinde, “Çoktandır ne yaptığımı bilmiyorum. Ancak böyle dolaşırsam bir şeyler görebiliyorum. Yoksa gözümü dört açsam nafi! Böylece hiç kimseyi, hiçbir eşyayı, hiçbir olayı dört başı mamur gördüğümü ve duyduğumu iddia edemem... Beni bir şahitliğe çağırırsalar hapı yuttuğumun resmidir... Şahitlikte pek zararlı bir adam olurum ama şu hikâyecilik işinde zararı bana dokunuyor.” diyor. İşte bu vision particulière'ini* Sait Faik, son mevsimine kadar, bilinen ve alışılan şekilde hikâyelerinin içine sığdırmaya çalışmıştır.

* Özel, kendine has.

Böyle olunca da kişiliğinin bir veya iki planını tespit etmiştir. “Alemdağında Var Bir Yılan”^{*} isimli son çıkan hikâye kitabındaki on yedi hikâyeye, artık o eski kalıplardan kurtulmuş hikâyelerdir. Bunlara *surréaliste* demek yerinde olur ve Sait Faik’in bütünlüğü bu hikâyelere aksetmiştir. Şuurun bütün planlarından maktalar^{**} yapılarak yazılmış olan bu hikâyelerde Sait Faik’in realitesini bulmamıza şaşmamak lâzım, çünkü Sait’te rüya ile hayal birbirine karışmıştı. Onun yalnız dolaştığı zamanki yüzünü görmüş olanlar bunu kolaylıkla anlarlar. Rüyanın ve realitenin ilhamlarını birlikte kullanarak kendini anlamaya çalışmakla geçmiştir hayatı. Bu tecrübeyi yaşamıştır. (“Tanı, tanı, kendini tanı, işe başla bir kere bu yönden, sonra onu da anlayacaksın.”)

Sait Faik’in eski hikâyeleri arasında da kendi realitesi-ne çok yaklaşanları vardı, mesela “Ayna” gibi.

Onlarda “inanılmaz realite” (*réalité fantastique*) vardı. *Réalité fantastique*’de kişisel dünya görüşü akse-der. Fakat bu janr^{***} hikâyelerin anlaşılması için okuyucunun gayret etmesi lâzımdır. Şiir okumak gibi, böyle hikâyeleri okumak için imajlardaki tezatların arasını doldurmak ister. Sait Faik kendisi çok hususi bir dünya görüşü içinde yaşarken onun eserlerini uzun zaman tam olarak vermemiş, söylediğimiz gibi o kadar hikâyeye arasında ancak birkaç tanesinde *réalité fantastique* janrında kendi kompleks kişiliğini aksettirmiştir. Ama bu arada, hepimizin adeta tiryakisi olduğumuz ve bizim insanımızı dünyaya tanıtabilecek, üniversal değerle hikâyeleri yazmadı mı? Bu gerçeği bilmiyor değiliz, bizim üstünde durmak istediğimiz, Sait Faik’in hakiki realitesi ve bu realitenin eseridir. Bu da kendini olduğu gibi, şuurun bütün planlarında takip edebilmek ve yakaladığını tespit edebilmekle yaratılan eserdir.

* 1954’teki 1. baskı bu isimledir.

** Kesitler.

*** Tarz.

Fakat ne yapılırsa, nereye kadar varılırsa insan realitesi-ne tam olarak erişilmez. Benim anlatacağım hikâye, işte bunun hikâyesidir.

Sait Faik hastalığı ile yaşamayı, onun icaplarına uyan bir hayatı kabul etmişti. Perhizini bozmadan da yaşamaya formülünü bulmuştu kendi kendisine.

Bu yeni hayata altı buçuk sene dayandı, sonunda kanıksadı, az da olsa perhizini bozdu, isyan etti. Bunun gibi on dokuz senedir hikâye yazdı. Modern Türk hikâyeciliğine yol açtı diyebiliriz. Fakat bir sanatçıyı sanat yapmaya zorlayan ondaki boşalma ihtiyacıdır. Kendini zorlayan, içinde biriken, kişisel haletleri dışarı vererek rahatlamak zorunu hisseder. Söylediğimiz gibi, o kadar kompleks olan kişiliğini, alışılmış hikâyelerle tam olarak açıklayamayan Sait Faik, sanatına da isyan etti. İster anlasınlar, ister anlamasınlar, kendi kendini anlamasına, aydınlatmasına imkân sağlayan sürréaliste hikâyeler yazdı. Hastalığa, perhize isyanı ile geleneği, eski usul hikâyeciliğe isyanı birlikte oldu. Meğer hayatının son mevsimiymiş. Eserini bir nevi bitirmiş oldu.

Kitabının son hikâyesi olan “Yılan Uykusu”nu nasıl okuduğumuzu hatırlıyorum. Sait Faik’in kendi(ni?) arama ve aydınlatma isteğine iyi bir misal olacak.

O gün huzursuz bir hali vardı. Şundan bundan konuştuk. Sonra, dayanamadı, zaten ben de bekliyordum. Yan cebinden sarı defterini çıkardı, gözlüklerini taktı ve heyecanını zapt ederek okudu. Sobalı odaya kar yağıyor, pencereden çıplak dallı bir ağaç, bir bulut ve bir kuş giriyor.

Adamın elleri ceplerinde buz tutuyor. Korkunç yalnızlık. Bir sıcak varlığı sevmek, ancak sevgi etrafında kendi yaşadığını hissedebilmek. Öteki odaya birisi, bir insan geliyor, buzlar eriyor. O insanı elden kaçırmamak lâzım. Yatağın içine, yorganın altına saklamak, ne olursa olsun muhafaza etmek, babasından, düşmanlarından, herkes(ler)den saklamak. Bir tek mevcudiyet, bütün dünya ondan ibaret, hayatın damarlarda sıcak dolanışı

ancak o suretle mümkün. Yoksa eller, kalp, ruh, hepsi buz oluyor, donuyor. Kendi yaşadığını ancak sevgi ile hissedebilmek. Yoksa yabancı, cansız mı canlı mı belli değil. Herhangi bir mevcutluk içinde. “Kuş onun kafasından benim kafama, benim kafamdan onun kafasına konup duruyordu. Sabaha kadar kuşun kanat seslerini, onun mışıl mışıl uykusunu duydum.” Korkunç bir yalnızlık, huzursuzluk, barışsızlık içinde sadece sevgi onu ayakta tutuyor.

Hikâyesini bitirdiği zaman, kendisine bunları söylemiştim. Evet, demişti.

Bu son hikâyelerde rüya ile sanatın imajları o kadar mükemmel bir şekilde birbirine bağlı ki; okuyanı büyüler, anlamak sonradan gelir, o atmosferin içine dalarsınız, kurtulamazsınız, authentique* öyle derinden yakalanmıştır.

O zamanlar para bulsaydık, baştaki üç hikâyenin surréaliste bir filmini çevirecektik. O kadar dalmıştık o havanın içine.

Her neyse! Bunlar hatıra; mühim olan, Sait Faik’in bu hikâyeleri yazarak içini dolduran sanat yükünden kurtulmuş, kendini anlama yolunda en büyük adımı atmış olmasıydı. Onu tanıdıklarını sananlar bu son hikâyeleri büyük bir dikkatle okurlarsa nasıl da tanımadıklarını görecek ve yeniden keşfedeceklerdir. O da kendini tanımaya uğraşıyordu zaten ve bu karışıklık içinden her gün yeni bir tarafı aydınlığa çıkıyordu.

On dokuz senedir yazdıklarının çoğu Sait’in köpüğüydü; dış dünyayı hususi bir görüşle müşahade etmesinin meyveleriydi. Ancak hikâyelerin bazı yerlerinde kendi insan muammasını bir karıştırır, sonra basbayağı düşünme ile bir yere varılamayacağını sezerek üzerinde durmadan geçerdi: “Lüzumsuz Adam”daki hikâyelerde kendini soğukkanlılıkla muhakeme eder: “Hayır, hayır! Hiçbir işe lâyık değil, hakkı var insanların... O dünyaya hayretle

* Otantik: Eskiden beri sahip olduğu özellikleri hâlâ taşıyan.

bakmaya doğmuştur. Hiçbir şey anlamadan şaşkırmaya doğmuştur. Başını alıp yollarda dolaşmaya, insanlar neler yapıyor, diye görmeye, görmemeye gelmiştir.”

O insanlar ki her zaman yabancı ve şaşırtıcı...

“Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar? Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu. Sevişmeyecek olduktan sonra neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar?”

Bu satırlar, Sait’in hayat karşısındaki davranışını gösterirler. Fakat söylediğimiz gibi, derinlemesine, bütün planları ile Sait değil.

Sonra, bu hikâyelerde bir saklambaç oyunu vardır. Sahici Sait kazanmıştır. Kendini muhakeme eder, lüzumsuz adam sayar, haksız ve yersiz bulur. Bu suretle, başkalarının hükümlerinden korunmuş olur.

“Alemdağında Var Bir Yılan”daki hikâyelerde, artık saklanmayan, başkalarının hükümlerinden çekinmeyen, sahici Sait var. Müdafaası da: Derin, kuvvetli, her şeyi güzelleştiren ebedi güzelliştir ve bu da “aşk”tır.

Bu son hikâyelerin her biri üzerinde ayrı ayrı durarak onları tahlil etmek, Sait’i anlamak bakımından çok verimli ve yerinde bir iş olur.

Varlık, Haziran 1954, 407. Sayı.

Derleyen: Adil İzci